

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно–правовий факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

(тип кваліфікаційної роботи)

Магістр

(освітній ступінь)

на тему «Особливості переживання особистістю досвіду домашнього
насильства»

ХАІ.704.7–96п1/2.23В.053.9998244 КР

Виконав: здобувачка 2 курсу групи № 7–96п1/2

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код та найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»
(код та найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та
психотерапія»
(найменування)

Марченко І. М.
(прізвище та ініціали здобувача)

Керівник: Якушева Є. М.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: Приходько Д. П.
(прізвище та ініціали)

Харків – 2023

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Рівень вищої освіти другий магістерський

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код і найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»
(код і найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія
(найменування)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Ю. І. Гулий
(підпис) (ініціали та прізвище)

«01» вересня 2022 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Марченко Ірина Миколаївна
(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Особливості переживання особистістю досвіду домашнього насильства

керівник кваліфікаційної роботи Якушева Є. М. канд. психол. наук
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Університету №1700-уч від «20» грудня 2022 року.

2. Термін подання здобувачем кваліфікаційної роботи «20» січня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: вивчення особливостей переживання особистістю досвіду домашнього (партнерського) насильства, і його роль вибудовуванні партнерських відносин.

4. Зміст пояснювальної записки: Провести теоретичний аналіз літератури щодо домашнього насильства; Виявити структуру ставлення до домашнього насильства; Порівняти групи респондентів «З досвідом насильства» та «Без досвіду насильства».

5. Перелік графічного матеріалу:

Рис. - 6

Табл. - 26

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Якушева Є.М. канд. психол. наук каф. 704	11.10.22	31.10.22
2	Якушева Є.М. канд. психол. наук каф. 704	01.11.22	18.11.22
3	Якушева Є.М. канд. психол. наук каф. 704	19.12. 22	06.01.23

Нормоконтроль _____ С. В. Кузьміна «20» січня 2023 р.
(підпис) (ініціали та прізвище)

7. Дата видачі завдання «01» вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Затвердження теми, мети та завдань кваліфікаційної роботи	01.09.22-07.10.22	
2.	Складання плану роботи	08.10.22-10.10.22	
3.	Аналіз літературних джерел. Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	11.10.22-31.10.22	
4.	Визначення психодіагностичного інструментарія для проведення практичної частини дослідження. Написання другого розділу кваліфікаційної роботи.	01.11.22-18.11.22	
5.	Проведення практичної частини дослідження.	21.11.22-09.12.22	
6.	Статистична обробка отриманих даних.	12.12.22-16.12.22	
7.	Написання третього розділу кваліфікаційної роботи.	19.12. 22-06.01.23	
8.	Написання загальних висновків. Оформлення списку використаних літературних джерел, додадку(ків) та змісту.	09.01. 23–11.01.23	
9.	Передзахист.	12.01.2023	
10.	Внесення коректив до тесту кваліфікаційної роботи.	13.01.23-17.01.23	
11.	Оформлення та підписання відповідної документації(висновок керівника, висновок кафедри, рецензія та довідка на предмет наявності порушень академічної доброчесності)	10.01.23-20.01.23	
12.	Підготовка електронної презентації та тексту доповіді.	18.01.23-19.01.23	
13.	Строк подання здобувачем роботи на кафедру.	20.01.23	
14.	Захист.	24.01.23	

Здобувач _____
(підпис)

І. М. Марченко
(ініціали та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Є. М. Якушева
(ініціали та прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна робота: 84 с., 26 табл., 6 рис., 2 дод., 40 джерел.

Ключові слова: АБ'ЮЗ, ВІКТИМБЛЕЙМІНГ, ВІКТИМНІСТЬ, ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, СПІВЗАЛЕЖНІСТЬ.

Об'єкт дослідження – домашнє (партнерське) насильство. Предмет дослідження – феноменологія переживання особистістю досвіду домашнього (партнерського) насильства. Мета дослідження – вивчення особливостей переживання особистістю досвіду домашнього (партнерського) насильства, і його роль вибудовуванні партнерських відносин. Методи дослідження: теоретичний аналіз проблеми дослідження; психодіагностичні методики; та методи математичної статистики. Висновки: виявлено структуру відносин до домашнього насильства незалежно від наявності такого досвіду, домінування когнітивного аспекту в переживаннях порівняно з емоційним та поведінковим, посилення екзистенційної провини та втрата свого «Я» у тих, хто пережив досвід домашнього насильства.

Abstract

Qualifying paper: 84 pages, 26 tables, 6 pictures, 2 appendices, 40 sources.

Key words: ABUSE, VICTIM-BLAMING, VICTIMHOOD, DOMESTIC VIOLENCE, RE-VICTIMIZATION, CO-DEPENDENCY.

Object of research is - domestic (partner) violence. The subject of the research is phenomenology of personal experience of domestic (partner) violence. The purpose of the research is study of the peculiarities of personal experience of domestic (partner) violence, and its role in building partnerships. Methods of research: theoretical analysis of the research problem; psychodiagnostics, methods of mathematical statistics. Conclusions: the structure of relations to domestic violence was revealed regardless of the presence of such experience, the dominance of the cognitive aspect in the experience compared to the emotional and behavioral, the strengthening of existential guilt and the loss of one's «I» in those who experienced the experience of domestic violence.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ПЕРЕЖИВАННЯ ОСОБИСТІСТЮ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	5
1.1 Проблема домашнього насильства (аб'юз) у суспільстві	5
1.2 Домашнє насильство: ключові поняття.....	9
1.3 Переживання як предмет дослідження домашнього насильства ..	17
1.4 Огляд емпіричних досліджень домашнього насильства	27
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	31
2.1 Характеристика вибірки.....	31
2.2 Характеристика методів дослідження	31
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕЖИВАННЯ ОСОБИСТІСТЮ ДОСВІДУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	35
3.1 Апробація напівструктурованого інтерв'ю та авторського варіанта методики «Семантичний диференціал»	35
3.2 Дослідження переживання досвіду насильства у партнерських відносинах через інтерв'ю	63
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76
ДОДАТКИ.....	79
Додаток А Бланк онлайн-опитувальника	79
Додаток Б Напівструктуроване феноменологічне інтерв'ю	83

ВСТУП

Актуальність дослідження: тема домашнього насильства протягом багатьох років не лише ігнорувалась, а й не була предметом комплексного міждисциплінарного дослідження. У засобах масової інформації домашнє насильство було представлено у досить усіченій, трансформованій формі, часто як проблема незаможних, асоціальних та неповних сімей. Насправді ж, аб'юз, залишаючись сьогодні актуальною та складною проблемою, не має прямого взаємозв'язку з рівнем соціального, політичного, економічного та культурного розвитку, гендером, сексуальною орієнтацією. Не можна забувати, що будь-яка людина може опинитися у відносинах, де є насильство.

На даний момент простежується інша тенденція: проблема домашнього насильства стає однією з пріоритетних. Крім того, можна простежити, як змінюється ставлення до цієї проблеми у свідомості людей: створено безліч соціальних служб профілактики та запобігання насильству в сім'ї, організовано кризові центри та «притулки» для жінок, цілодобові телефони довіри, засоби масової інформації переповнені резонансними судовими розглядами. У нашому суспільстві ця проблема не викликає особливого подиву чи обурення. Образ відносин у яких комусь доводиться страждати – першим спадає на думку, досить згадати будь-який роман із класичної літератури, або будь-яку мелодраму з екранів телевізорів. Насправді, ці витвори мистецтва мають на увазі страждання іншого характеру, але такий стійкий образ драматичних відносин настільки відклався в наших умах, що починає представляти варіант норми: б'є – значить любить. Крім того, у нашій культурі не прийнято виносити внутрішньосімейні конфлікти за межі сім'ї, тому люди не завжди готові обговорювати це з близькими, або, тим більше, звертатися до фахівців. Все це призводить до того, що особистість, яка зіткнулася з аб'юзом у близьких відносинах, сподівається на те, що її партнер зміниться, продовжує залишатися в таких відносинах, терпить, страждає і швидше за все нікому про це не говорить.

Незважаючи на те, що в суспільстві існує уявлення про рівноправні відносини, з'являється все більше інформації, присвяченої особистим кордонам, громадські організації просувають закон про домашнє насильство – на побутовому рівні ми бачимо, що у партнерських відносинах спостерігається загострення проблеми насильства. Таким чином, аб'юз як суспільна проблема нікуди не зникла і дослідження, присвячені цій темі, як і раніше, актуальні. У рамках цього дослідження особливий інтерес становлять переживання, пов'язані з досвідом домашнього (партнерського) насильства.

Об'єкт дослідження – домашнє (партнерське) насильство.

Предмет дослідження – феноменологія переживання особистістю досвіду домашнього (партнерського) насильства.

Мета дослідження – вивчення особливостей переживання особистістю досвіду домашнього (партнерського) насильства, і його роль вибудовуванні партнерських відносин.

Відповідно до даної мети були поставлені наступні завдання:

1. Теоретичний аналіз літератури щодо домашнього насильства;
2. Виявити структуру ставлення до домашнього насильства;
3. Порівняти групи респондентів «З досвідом насильства» та «Без досвіду насильства».

Методи дослідження: теоретичний аналіз проблеми дослідження; психодіагностичний: авторський онлайн опитувальник, напівструктуроване авторське феноменологічне інтерв'ю, метод семантичного диференціала (Ч. Осгуда), опитувальник «Вимір малоадаптивних форм провини» (Е. В. Белінський), контент-аналіз; та методи математичної статистики: частотний, порівняльний, кореляційний та факторний аналіз.

Дослідження проводилося в Telegram каналі, загальна вибірка дослідження склала 54 осіб.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ПЕРЕЖИВАННЯ ОСОБИСТІСТЮ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1 Проблема домашнього насильства (аб'юз) у суспільстві

Проблема домашнього насильства має власну специфіку, так як знаходиться тільки на стадії боротьби за введення закону проти домашнього насильства, крім того, як і раніше, точаться дискусії про коректну термінологію, критерії та види аб'юзу. Досі в нашій країні ця тема є гострою і не досить дослідженою [3]. Більшість досліджень зосереджені на створенні практичних посібників для психологів або для тих, хто опинився в таких відносинах, заснованих здебільшого на теоретичній базі західних психологів. У вітчизняній психології не представлені дослідження, які б показували індивідуальні особливості того, як особистість це переживає і що з нею відбувається на когнітивному, емоційному та поведінковому рівні.

Однак психологи також не залишилися осторонь цієї проблеми, і ми бачимо, як все більше і більше фахівців і вчених роблять свій внесок у розвиток цієї проблеми. Так, наприклад, О. Размахова та Г. Край, які активно розвивають тему домашнього насильства випустили книгу – практичне керівництво «Так буде не завжди», де вони розповідають, як треба боротися проти домашнього насильства. Таким чином, тема домашнього насильства стала звучати все частіше і викликати в суспільстві та науковому середовищі безліч обговорень [17].

Американська психологічна асоціація (АРА) випустила досить велику кількість позиційних документів і статей, які розповідають про різні аспекти партнерського насильства. Важливо, що приблизно до 1970 року більшість робіт було присвячено фізичному насильству та його психологічним наслідкам, але на даний момент величезна команда психологів і психотерапевтів працює в ініціативній групі з профілактики та запобігання

домашньому насильству з різних сторін: від роботи з авторами насильства до особливостей партнерського насильства, яке переживають люди з інвалідністю [10].

Тут хотілося б навести трохи статистики та фактів від АРА (на американській вибірці). Згідно з проведеними дослідженнями, одна з трьох жінок і один з чотирьох чоловіків хоча б раз у своєму житті переживали фізичне насильство, зґвалтування або сталкінг з боку свого партнера. За американською статистикою, в середньому на день гине близько 3 жінок внаслідок актів насильства з боку чоловіка чи партнера. Доведено, що домашнє або партнерське насильство може відбуватися щодо будь-яких соціальних груп, як пар з квір-спільноти, так і в полігамних відносинах, гетеросексуальних відносинах або будь-яких інших варіаціях, насильство може відбуватися в юному віці, але також може відбуватися у зрілому/літньому. У віці, насильство може відбуватися незалежно від етнічної приналежності, культурних особливостей, економічного статусу, високого чи низького рівня життя людей. У 2008 році вийшла стаття під заголовком А «littleslap is a violence», в якій Американське Психологічне Співтовариство чітко говорить про те, що будь-який поштовх, ляпас або покарання дитини розцінюється як акт насильства [11].

Багатьма дослідженнями були виявлені фактори, які підвищують ймовірність потрапляння в ситуації домашнього чи партнерського насильства, але важливо розуміти: ці фактори не є обов'язковими, і так само не факт, що ви потрапите до ситуації насильства, якщо якісь із них збігаються. Цей чек-лист можна використовувати як деякий «лакмусовий папірець» по відношенню до своєї власної ситуації, він може допомогти вам трохи більше усвідомити у вашій конкретній реальності. Отже, ризики потрапити у ситуацію партнерського чи домашнього насильства підвищуються, якщо людина:

1. має низький рівень достатку / знаходитесь за межею бідності;

2. має низький рівень освіти (зокрема, наводиться приклад про людей, які не закінчили середню школу);

3. знаходиться в юному віці, що у вас може бути менше досвіду розпізнавання ситуацій психологічного (або іншого) насильства, і ви можете бути сприйнятливими до маніпуляцій з боку інших людей);

4. має жіночу гендерну соціалізацію про те, що патріархальні установки в суспільстві впливають таким чином, що жінки частіше «терплять» порушення особистих кордонів з боку інших людей (цілком не обов'язково чоловіків), частіше пропускають повз сексуалізовані компліменти, частіше зазнають нападів;

5. живе у неблагополучному районі, де загалом менш розвинені структури допомоги та реагування на ситуації насильства, де вищий рівень злочинів;

6. має алкогольну чи наркотичну залежність: ніякий ваш стан не може бути виправданням для автора насильства, але випадки насильства часто фіксуються, коли людина, яка пережила насильство, перебувала в афекті [18].

Варто ще раз наголосити, що немає соціальних груп, які були б точно захищені від насильства, але можуть існувати фактори, що підвищують ймовірність потрапляння у подібні ситуації.

Звичайно, фокус багатьох дослідників, як і наш у цьому дослідженні, також спрямований на те, щоб вивчити, які наслідки психологічного характеру можуть бути у разі переживання ситуацій партнерського/домашнього насильства. Найбільш частотним наслідком є виникнення тривожних/фобічних станів, загострення відчуття вивченої безпорадності, посттравматичного стресового розладу [7]. Найчастіше тривожні чи фобічні стани проявляються у двох формах: страх залишитися у відносинах і ще раз пережити насильство (якщо простіше говорити, то «я боюся, що він/вона знову мене вдарить»); страх, що якщо людина піде, то автор насильства вдасться до сталкінгу або завдасть ще більшої шкоди («якщо я піду, то він/вона мене знайде, він/вона мене вб'є»). Крім того, дослідження показують, що існують

відмінності у переживаннях жорстокого поводження з боку жінок і чоловіків, навіть якщо обидва партнери беруть участь у насильстві. Жінки частіше зазнають негативних наслідків насильства з боку партнера, рівень депресії та зловживання психоактивними речовинами, як наслідки насильства, також значно вищі серед жінок-жертв [18].

Однак переживання особистістю такого досвіду та його наслідки мають суто індивідуальний характер і саме цієї тези ми дотримуємося в даному дослідженні. Це пояснюється хоча б тим, що всі ми переживаємо травми по-різному, і те, до яких саме наслідків у конкретної людини призведе травма, залежить від багатьох факторів, таких, наприклад, як загальний благополуччя середовища (сім'ї), супутні ментальні труднощі та культурний контекст.

У разі переживання вивченої безпорадності дослідники говорять про можливе формування моделі поведінки на основі того, що люди, які переживають насильство, найчастіше мають довгу історію неможливості виходу з таких відносин. Очевидно, що будь-який вихід із стосунків потребує емоційних сил, вимагає рішучості, і практично ніколи це не буває легко навіть у тих випадках, де немає елементів насильства чи аб'юзивних стосунків. У випадку з партнерським насильством найчастіше вихід із відносин ускладнений великою кількістю страху у зв'язку з погрозами, у зв'язку з емоційною прихильністю, а якщо до цієї системи включені діти чи економічні відносини, то процес виходу найчастіше стає розтягнутим на довгі роки. Гіпотеза про вивчену безпорадність також пояснюється тим, що люди справді до всього звикають, навіть до найжахливіших умов: люди виживали в концтаборах, згадаймо хоча б логотерапевта В. Франкла, люди іноді показують цілком фантастичну можливість пережити чи перетерпіти практично все, що завгодно; і ніхто не виключає можливість своєрідного Стокгольмського синдрому. Адже найчастіше «свої проблеми, своє болото» – воно зрозуміліше, з ним ясно, що робити, навіть якщо воно тільки затягує глибше і глибше і не залишає можливості жити і дихати на повні груди. Іноді людям дуже страшно уявити своє життя поза звичною системою, оскільки

часто його доводиться вибудовувати з нуля, доводиться повертати себе самому [5].

Слід враховувати, що далеко не кожна людина має достатньо ресурсів на те, щоб вийти з відносин. Відомо багато випадків, коли в людини не було грошей на оренду житла, не було роботи у зв'язку з вимогою партнера її припинити, не було друзів і подруг у зв'язку з тим, що партнер наполягав на повному поділі часу з ним. Ці умови замкнутості пов'язують руки.

Одна з основних причин, чому не всі звертаються за допомогою - це страх: «Мені скажуть, що я сама винна / сам винний». Звинувачуючи жертву, ми ніби кажемо їм: вас ніхто не звинуватить. Насправді, постраждалі ні в чому невинні. У них не було вибору – зазнавати насильства чи ні. Зате гвалтівник мав вибір – гвалтувати чи ні. Неможливо спровокувати на злочин того, хто не здатний його вчинити.

Таким чином, проблема сімейного насильства залишається актуальною і привертає все більшу увагу. Згідно зі статистикою, кожна третя жінка у світі стикається із фізичним чи сексуальним насильством з боку партнера. Реальна статистика значно вища, значну частину злочинів у сім'ї не фіксується, не завжди про такі злочини готові говорити. У менталітеті досі зберігаються старі патріархальні сімейні традиції, все ще стереотип допустимості сімейного насильства. Варто пам'ятати, що насильство не можна виправдовувати.

1.2 Домашнє насильство: ключові поняття

Коли ми говоримо про домашнє насильство якщо ми дивитися зарубіжні джерела, то найчастіше буде використовуватися термін «партнерське» насильство, насамперед ми повинні розуміти, що це ціла система взаємин, в яку потрапляє людина. Це не разова сварка чи скандал, це не складнощі у комунікації чи суперечки на основі різних цінностей, це повторювані епізоди різних форм насильства, які не призводять до продуктивного вирішення конфліктної ситуації. Це важливо розуміти, тому що часто виникає спокуса

примітивізувати ситуацію, в якій виявляється людина, яка переживає або пережила досвід домашнього насильства з боку партнера. Насильство не працює за винятковими алгоритмами і не є однорідним. Аналізуючи системи насильства, ми можемо не брати до уваги привілеї і, навпаки, те, у чому вразлива та чи інший людина.

Тут слід уточнити, що насильство застосовується найчастіше тими, хто має більше ресурсів і влади. Цим і пояснюється гендерна асиметрія в наявних даних про домашнє насильство. Некоректно спиратися лише на кількісні дані. Будь-яка поведінка людини здійснюється у певному контексті. Це ще раз доводить, що важливо системно розглядати насильство та враховувати дисбаланс влади, який існує у стосунках між чоловіками та жінками.

Далі слід дати визначення терміну «насильство». Відповідно до Всесвітньої організації охорони здоров'я насильство – це «навмисне застосування фізичної сили або влади, дійсне або у вигляді загрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом якої є (або є високий ступінь ймовірності цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення у розвитку чи різноманітних збитків» [6].

Партнерське насильство/домашнє насильство – це система взаємовідносин, яка може включати різні форми прояву наступних видів насильства [7]:

Фізичне насильство - будь-який акт насильства, пов'язаний з прямим фізичним контактом: ляпаси, удушення, удари, відштовхування, укуси);

Сексуальне насильство - будь-який акт насильства, який включає в себе дії сексуалізованого характеру або безпосередньо самі сексуальні відносини (сексуальне домагання, згвалтування);

Репродуктивне насильство: контроль за вагітністю іншої людини; заборони абортів; маніпуляції, спрямовані на народження дитини (наприклад, примус до народження дитини);

Економічне насильство - контроль над фінансовими ресурсами іншої

людини, заборона на використання власних коштів, обмеження економічних свобод іншої людини;

Матеріальне насильство: акт насильства, спрямований на власність іншої людини (знищення особистих речей, псування майна);

Психологічне насильство, яке може виражатися у формі вербального насильства (прямі загрози, образи, знецінення, приниження) або у формі емоційного насильства (контроль над поведінкою іншої людини, непрямі загрози чи приниження, обмеження спілкування чи діяльності іншої людини), сталкінг або переслідування/стеження з боку партнера).

Слід наголосити, що всі форми насильства взаємопов'язані одна з одною. Однак психологічне насильство є «ядром» та вихідною формою для інших форм насильства.

Насильство корелює з убивствами, суїцидами, материнською та дитячою смертністю, СНІДом, втратою дієздатності, хронічними інфекціями, хронічним болем, соматичними скаргами, ШКТ проблемами, порушеннями сну, зловживанням ПАР, гінекологічною та акушерською патологією, ПТСР та іншими психічними розладами, а також ризикованою сексуальною поведінкою та сексуальною дисфункцією. Діти, які ростуть у сім'ях, де відбувається насильство, страждають від поведінкових та емоційних розладів і мають більш високий ризик як піддаватися насильству, так і вчиняти його [11].

Деякі автори виділяють сталкінг в окрему діяльність, яка може спостерігатись під час або після стосунків. Найчастіше сталкінг визначається як система повторюваних (неодноразових) дій, спрямованих на контроль життя іншої людини; він може включати харасмент (домагання), погрози, стеження (як у реальному світі, так і в соціальних мережах), образливі або знецінюючі дзвінки/повідомлення, вандалізм (псування майна), руйнування соціальних зв'язків людини (наприклад, погіршення репутації, розголошення особистого листування) [15].

Тема домашнього насильства нерозривно пов'язані з суб'єктами

відносин. У нашому дослідженні ми дотримуємося таких визначень:

Жертва насильства - людина, до якої застосовувалося насильство. Всі сучасні джерела зараз відходять від стигматизуючої лексики, тому в цьому дослідженні ми також використовуватимемо словосполучення «людина, яка пережила насильство».

Автор насильства – людина, яка вчинила насильство по відношенню до іншої людини. У цьому випадку ми теж схильні використовувати термін «автор насильства», не закріплюючи за людиною стигму щодо слова «гвалтівник», «аб'юзер».

Учасники відносин (про кого ми можемо говорити в контексті партнерського/домашнього насильства): подружжя (колишнє або у відносинах); партнери, які не перебувають у шлюбі (гетеросексуальні та негетеросексуальні люди); колишні партнери; люди, які перебувають у поліаморних відносинах; родинні відносини: дитячо-батьківські, братсько-сестринські. Тут варто підкреслити, що у цьому дослідженні фокус уваги буде зосереджено саме у партнерському насильстві, тобто. насильство з боку партнера [18].

Різноманітність форм і видів насильства часто призводить до заміни понять та плутанини у термінології щодо теми насильства [9]. Терміни виктимність, виктимная особистість і виктимізація – використовують у кримінології, а до психології мають лише опосередковане ставлення. Більше того, застосування їх до жертви насильства неприпустимо, тому що вони не описують повною мірою феноменологію домашнього насильства, мають виключно негативну конотацію, роблячи жертву домашнього насильства апріорі винною (відповідальною) у тому, що з нею сталося. Щодо терміну «віктимізація», окремо хотілося б сказати, що його дуже часто використовують для опису факторів схильності особи до того, щоб стати жертвою. Таке використання даного терміну є некоректним, тому що віктимізація – це взагалі те, в яких умовах люди стають жертвами злочинів, зокрема повторно [22].

Також дуже часто феномен аб'юзивних відносин пов'язують, порівнюють чи ототожнюють із феноменом співзалежності, що теж є некоректним. На сьогоднішній день у психологічних та соціологічних дослідженнях присвячених домашньому насильству, як і раніше, зустрічається термін «співзалежні» для опису відносин між об'єктами домашнього насильства та аб'юзером. У деяких статтях йдеться про те, що об'єкт домашнього насильства потрапляє в ці деструктивні патерни (співзалежності) свідомо, в інших, що співзалежність прогресує, тобто чим довше людина залишається в цих відносинах, тим більш співзалежними вони стають. Суть полягає в наступному: один із партнерів підсвідомо підживлює поведінку насильства через потреби, схожі на пристрасть до будь-якої речовини, однак у цьому випадку це залежність від деструктивної поведінки свого партнера. У цих дослідженнях зустрічаються різні ідеї, проте поєднує їх обвинувальний характер стосовно людини, яка пережила насильство.

Феномен співзалежності можна проілюструвати в такий спосіб. Людина думає: «Я бачу, що з тобою не так, і я знаю, як упорядкувати тебе. Я зроблю тебе краще, зцілю, зроблю помітним твій потенціал. Ніхто не розуміє тебе так, як я. Я знаю, все, що тобі потрібно, це трохи моєї любові, і ти розквітнеш, виростеш у того, хто ти є насправді». Що показово, у співзалежних відносинах – обидва партнери, і залежний та співзалежний говорять це одне про одного. Згідно з таким баченням, співзалежність аб'юзера – це облагородження його, за рахунок «потреб» просто привести партнера в порядок, показати його потенціал, щоб він зміг розцвісти (хоч і робиться це дуже специфічними методами). Однак аб'юз за своєю суттю – це не просто вивчена поведінка, від якої можна відучити, це ментальність, позиція. Аб'юзер вважає себе наділеним правом та владою, він є центром світу, і він вимагає, щоб його партнер робив його центром свого світу. Його мета – влада і контроль над іншими, причому усвідомлюється і промовляється його природне право на це, він відчувається цілком виправданим, використовуючи будь-які засоби, необхідні, щоб отримати цю владу та контроль. Аб'юзер не обмежений докорами совісті, у

нього часто немає совісті. Таким чином, не можна сказати, що бачення відносин (наміру) об'єкта домашнього насильства та аб'юзера збігаються і якось можуть бути співвіднесені [17].

Однак останнім часом з'являються дослідження переважно серед зарубіжних джерел, що ставить питання «Чи дійсно людина, яка живе з аб'юзером співзалежний?». На мій погляд, цей перехід є деякою революцією в розумінні феноменології домашнього насильства.

Таким чином, поняття співзалежності ніколи не призначалося для опису відносин між об'єктом насильства та аб'юзером, воно спочатку було призначене для опису взаємодії людини з хімічною залежністю та іншими членами сім'ї, які торкнулися цієї залежності. Тим не менш, ця теорія продовжує використовуватися професіоналами і сьогодні, незважаючи на те, що в той час, коли вона з'явилася, вже поставлена деякими дослідниками під сумнів.

Наступне питання, з яким можна зіткнутися в сучасних дослідженнях, стосується співвіднесення характеристик співзалежності з наслідками домашнього насильства. Деякі автори стверджують, що об'єкт домашнього насильства має багато спільних характеристик із співзалежними. Про які характеристики йдеться? CoDA.org (анонімні співзалежні) пропонує наступний список характеристик та патернів:

1. особистості важко визначити, що вона відчуває;
2. особа відчуває труднощі при прийнятті рішень;
3. особистість завжди оцінює все, про що думає, що говорить, що робить як «недостатньо добре»;
4. особистість не сприймає себе заслуговує на любов або цінну особистість;
5. особистість відкладає убік свої власні інтереси та хобі, щоб робити те, що хочуть інші;
6. особистість поступається власними цінностями та принципами, щоб уникнути відкидання та гніву інших людей [13].

Тактика аб'юзу включає різні маніпуляції, щоб об'єкт насильства повірив, що він думає і відчувають щось, що відрізняється від реальності. Досить часто аб'юзери висувають завищені вимоги своїм партнерам і людина, не маючи можливості відповідати цим вимогам, ніколи не може бути досить гарною. Систематичні маніпуляції, приниження, образи приводять особистість до відчуття себе як негідного кохання і нічого не вартого. Зміна своїх цінностей і принципів, щоб уникнути відкидання і гніву, часто є усвідомлено обраною стратегією самозбереження. Об'єкти домашнього насильства не можуть протистояти аб'юзеру, але можуть уникати його, брехати заради отримання певної свободи, бути абсолютно чесними, щоб спробувати змусити його перестати контролювати, самим ставати агресивними, словесно мстити, бути пасивними та тихими. Тим не менш, ці люди затаюватимуть знання про своє істинне «Я», і в той же час виявлятимуть поведінку, яка йде врозріз з їхніми цінностями, щоб запобігти або зупинити аб'юз. Це не стратегії співзалежної людини [3].

Розрізняється і тактика надання психологічної допомоги при співзалежності та домашньому насильстві. Якщо рахувати особистість пережила досвід домашнього насильства тобто не наполегливою у висловленні своєї думки, потреб чи прав – психолог маючи типову модель для співзалежності, може припустити, що необхідно стимулювання бути наполегливішою, адже однією з характеристик буття співзалежних є відсутність домагань. Тактика психотерапії при співзалежності, як правило, включають допомогу членам сім'ї алкоголіків у фокусуванні на собі, допомагають практикувати емоційну відстороненість від споживачів речовини, а також виявити і зупинити їх потураючу або співзалежну поведінку, і перестати захищати своїх партнерів від згубних наслідків залежності. Хоча ці стратегії та цілі можуть бути корисні для людей, партнери яких не відрізняються агресивністю, для людей, які зазнають домашнього насильства, такі зміни, ймовірно, призводять до ескалації насильства, включаючи фізичне насильство [12].

Об'єкти домашнього насильства часто дуже сприйнятливі до настроїв своїх партнерів як способу оцінити рівень небезпеки. Вони фокусуються на потребах своїх партнерів та покривають їх, використовуючи це як частину стратегії виживання. Їхня поведінка не є симптомом деякої глибинної «дисфункції», але є необхідною навичкою для порятунку життя, який захищає їх і можливо їхніх дітей від подальшої шкоди. Таким чином, важливо розуміти серйозні наслідки підміни смислів: тактика психотерапії як при співзалежності може завдати шкоди об'єкту домашнього насильства або, як мінімум, продовжити насильство, навіть її можуть звинуватити в діях, які їй не підконтрольні, тоді як дії аб'юзера будуть мінімізовані [4].

Найважливішим аспектом є те, що ярлик «співзалежний» звинувачує особистість, яка пережила досвід домашнього насильства. Будучи названою «співзалежною», мається на увазі, що особистість якимось чином відповідальна за насильство, яке вона отримує та/або потурає аб'юзеру. Хоча здається ймовірним, що людина має якісь особисті проблеми чи інші види залежності, які вона має пропрацювати, маючи на увазі, що вона співзалежна і, як мінімум, частково відповідальна за дії гвалтівника, такий погляд може не тільки сприяти низькій ефективності психотерапії, але й у деяких випадках бути дуже жорстоким та руйнівним. К. Мерфі говорить про те, що навішування ярлика «співзалежність» на особистість є способом звинуватити жертву та патологізувати її (що цілком очевидно, тому що це найпростіший спосіб). Цей ярлик означає, що людина має моделі поведінки, які витягують насильство з партнера [3].

Поведінка аб'юзера, спрямоване на приниження самоповаги свого партнера, та особистої недоторканності, є характерною рисою систематичних патернів. Паттерн, який тягне за собою відмову аб'юзера брати на себе відповідальність за свою поведінку і тягне за собою звинувачення партнера, збиваючи його з пантелику, ізолюючи, роблячи неправим і вимагаючи поважати позицію аб'юзера. Подолання такої поведінки не робить особу співзалежною.

Г. Дір говорить про те, що точка зору, де всі люди, які зазнають труднощів уникнення жорстоких або аб'юзивних партнерів, мають деякі форми порушення особистості – небезпечна, тому що вона звинувачує особистість, що вона не змогла запобігти, уникнути або впоратися з насильством. А звинувачення особистості надалі підриває її здатність вжити заходів проти насильства. Ч. Роксбург говорить про те, що звинувачення особистість:

1. підсилює зниження самооцінки;
2. може суперечити інтерпретації ситуації насильства та спотворювати версію того, що відбувається;
3. може послабити рішучість діяти, тому що людина почувається винною і тому заслуговує на насильство;
4. примушує почуватися негідної допомоги;
5. знижує ефективність терапії, мета якої надати допомогу, яка б принесла реальну користь людині;
6. не відповідає дійсності [18].

Таким чином, важливо розглядати феномен домашнього насильства як системне явище та враховувати, що неправильне використання термінології стосовно домашнього насильства – поширене явище, з яким необхідно боротися. Але щодо домашнього насильства, важливо розуміти серйозні наслідки: людині, можливо слідувати плану психотерапії, який може завдати йому шкоди або, як мінімум, продовжити насильство; людину звинувачують у діях, які їй не підконтрольні, тоді як дії аб'юзера мінімізуються.

1.3 Переживання як предмет дослідження домашнього насильства

Людина завжди сама і тільки сама може пережити події, обставини та зміни свого життя, що породили кризу. Ніхто за це цього зробити не може. Про це говорили багато філософів і науковців, проте вперше підкреслив інший бік переживання у своїй теорії Ф. Є. Василюк. Він припустив, що процесом

переживання можна якоюсь мірою керувати – стимулювати його, організувати, спрямовувати, забезпечувати сприятливі йому умови, прагнучи до того, щоб цей процес в ідеалі вів до зростання та вдосконалення особистості – або принаймні не йшов патологічним, чи соціально неприйнятним шляхом (алкоголізм, невротизація, психопатизація, самогубство) [10].

Домашнє (партнерське) насильство як психологічний феномен можна вивчати по-різному та з різних боків. У нашому дослідженні інтерес представляє саме феноменологія, переживання цього досвіду особистістю.

Якщо давати визначення поняття «досвід» – це ряд подій, деякий контекст, в якому виявляється людина. У цьому сенсі ситуація домашнього насильства – це також досвід. Інакше кажучи, це досвід, коли людина потрапляє в ту чи іншу ситуацію і переживає її у своїй свідомості як значущу, ключовим тут є переживання.

Переживання людини є проявом, формою, плоттю, невід'ємною частиною її внутрішнього життя, його свідомості. С. Л. Рубінштейн вважав, що свідомість людини включає знання. Л. С. Виготський вважав, що дійсною динамічною одиницею свідомості, повною одиницею, з якої складається свідомість, буде переживання. О. М. Леонт'єв вважав, що справжня функція переживань у тому, що вони сигналізують про особистісному сенсі буття. Основна тенденція у визначенні місця, ролі, функцій, положення переживання у психіці людини у традиціях вітчизняної психології пов'язана зі свідомістю. Так, Є. П. Ільїн пише, що переживання пов'язане зі свідомістю і є відображенням у свідомості відчуттів та вражень. І в цьому сенсі переживання невід'ємно пов'язане з досвідом. Виходить, що досвід домашнього насильства можна переживати. [2, 7, 16].

Таким чином, нам видається логічним дослідницький конструкт: досвід домашнього насильства як контекст і переживання як механізм трансформації та інтеграції цього досвіду (тобто те, що робить особа з цим досвідом).

Для того, щоб сформулювати уявлення про теорію переживань, яку ми використовуємо як одну з теоретичних передумов даної роботи, необхідно

насамперед ввести визначення поняття «переживання».

Ф. Є. Василюк у рамках теорії переживань стверджує, що переживання є особливим феноменом свідомості, який не зводиться до відображення стану суб'єкта або до будь-якої форми споглядання. Цей феномен у поданні Ф. Є. Василюка – це спеціальна форма діяльності, спрямована на повернення загубленого сенсу існування та психоемоційного балансу, інакше кажучи - на «виробництво сенсу» [20].

Це визначення відрізняється від цього, що зазвичай мають на увазі, вживаючи у науковій літературі поняття «переживання». Як правило, цей термін означає деяку форму огляду суб'єктом наповнення власної свідомості, відображення емоційно. У нашому ж контексті під переживанням мається на увазі якийсь спеціальний процес, а точніше внутрішня діяльність, спрямована на проживання ситуацій, що вимагають від індивіда докладання зусиль для їх прийняття та подолання з ними (як правило, важких ситуацій), на реабілітацію та вирівнювання душевного стану тобто на вихід із кризи [13].

Розглянемо простий приклад, щоб проілюструвати вищенаведене поняття наочно. Говорячи про те, що ми турбуємося за людину, яка зіткнулася з втратою свого близького, ми зазвичай повідомляємо не про нашу занепокоєння за наявність у неї здатності споглядати і відчувати хворобливі емоції, які в цей момент складають зміст його свідомості. Нас набагато більше цікавить, його здатність до подолання життєвої кризи, в якій він опинився. Це подолання вимагає від людини внутрішньої роботи, що веде до трансформації ситуації – а саме тієї її частини, яка є психічним відображенням кризи.

Потреба у переживанні виникає тоді, коли кризова ситуація не може бути вирішена через пряму матеріальну діяльність. Звичайно ж, це не означає, що до переживання взагалі непридатна категорія діяльності. Як було зазначено раніше, переживання є специфічною формою діяльнісних процесів, які, на відміну пізнавальної чи практичної діяльності, призводять до результату, втіленому у певному змісті людської психіки. Цей зміст може бути представлений новими змістами, пріоритетами, станом психоемоційної

гармонії. Інші дві форми діяльності - пізнавальна і практична - створюють, на відміну переживання, певний матеріальний результат, чи його відбиток у свідомості (об'єктивний образ) [7].

Продовжуючи розкривати поняття переживання, відзначимо, що у психології воно визначається через поняття психічного явища. Конкретне психічне явище пов'язані з певної «модальністю» (почуття, воля, уявлення, пам'ять, мислення). Що стосується внутрішньої конструкції цього феномена - тут виділяється присутність предметного змісту, а також те, що явище має властивість безпосередньої даності індивіду. Інакше кажучи, явище відчувається суб'єктно – саме ця властивість відбивається у концепті переживання. Це означає, що зазвичай під переживанням у психологічній науці мають на увазі елемент безпосередньої даності явища, але з його контент. Слід розуміти, що йдеться про два елементи, які представлені у свідомості, але кожен по-своєму. Контент є деякі пасивні елементи, куди націлені функції психіки. Таким чином, у свідомості даний процес представлений у поділі на Спостережуване та Спостерігача. Якщо ж говорити про переживання, то тут ми стикаємося зі зворотною ситуацією – переживання розвиваються в нас без будь-якої нашої суб'єктної активності. З цього випливає, що тут Спостережуване постає в активну роль, а Спостерігач лише переживає його вплив [16].

Найпопулярнішим варіантом такого трактування є версія концепції переживання, у якій переживання зводиться лише суб'єктивно значимому. Переживання сприймається як якесь суб'єктивне, відбиток елементів матеріального оточення, що несуть певну функціональну значимість для сприймає. Крім відмінності необхідно відзначити спільність цих дизотомічних феноменів, саме те, що в обох випадках вони мисляться як процеси сприйняття, а не діяльності [23].

Продовжуючи описувати цю концепцію, слід уточнити також передумови у життєвому становищі індивіда, які ініціюють переживання – «ситуації неможливості». Під неможливістю тут розуміється нездійсненність

актів, які диктуються потребами індивіда, його інтенціями до розвитку. Таким чином, що в рамках концепції переживання постає перед нами як зусилля, спрямоване на подолання такої ситуації, тобто на її перетворення на ситуацію, що відповідає інтересам самореалізації індивіда. Можна сміливо сказати, що переживання є інтенціональне реабілітаційне протидія природному ходу життя, який привів індивіда в кризовий стан. Незважаючи на те, що в рамках цієї концептуалізації переживання виступає антиподом практичної життєвої діяльності, не можна відокремлювати його від іншої життєвої активності. З психофізіологічної точки зору це самі процеси, їх особливість полягає тільки в їх цільовому призначенні - створенні необхідних психологічних умов для продовження життєдіяльності та розвитку.

Говорячи про доступні шляхи задоволення внутрішніх потреб і самореалізації, втілених у життєвому світі суб'єкта, необхідно розуміти, що у «буттєва свідомість» відображена як свідомість життя. Це поняття містить у собі безліч різних психологічних кондицій, що суб'єктивно сприймаються у вигляді спектра різних переживань, від насолоди до почуття свідомості існування. Останнє, говорячи мовою О. М. Леонтьєва, є «сене і щастя життя». Зворотна ситуація – «неможливість» – втілюється у суб'єктивному психічному світі індивіда як відсутність сенсу існування. Конкретні стани, що стоять за цією категорією – це апатія, безпорадність, неминучість [19].

Вище ми описали переживання лише на рівні буття і лише на рівні свідомості як реконструювання умов самореалізації як і створення сенсу існування відповідно. Якщо ж говорити в цьому контексті про взаємозв'язок свідомості та буття, то тут функція переживання полягає у створенні смислового співвідношення між ними, тобто у створенні сенсу для буття та у смислового прийнятті буття свідомістю [25].

Слід зазначити, що переживання є діяльність, тобто автономний акт, організуючий відносини між суб'єктом і світом, створені задля вирішення певних кризових завдань. Воно не служить однією з психічних функцій, таких як сприйняття, мова, мислення. Правильніше буде сказати, що функції

служать тут у тому сенсі, в якому вони служать у ході втілення будь-якої іншої діяльності. Проте з'ясування ролі утворюючих елементів має відштовхуватися саме від конкретної мети, що її реалізує переживання. Системоутворюючим фактором тут буде процес трансформації психологічного світу на користь психічної реабілітації, який здійснюється в умовах нездатності вплинути на світ матеріальний через практичну діяльність і який є єдиним ефективним у подібній ситуації.

Розглянемо далі, який внесок роблять здійснення переживання внутрішні психічні процеси. Зазвичай, кожна психічна функція залучена до переживання, але з них завжди грає провідну роль ситуації кризи. Незважаючи на те, що на цю роль частіше постають емоції через що в психології ці процеси нерідко трактуються як еквівалентні, слід зазначити, що інші функції також здатні виконувати провідну роль у здійсненні переживання [19].

Крім того, дуже важливим та цінним у теорії переживання Ф. Є. Василюка для цього дослідження представляється перехід від опису приватної діяльності до концепції життєвого світу. У рамках даної онтології життєвого світу і сформовано поняття про переживання як особливу діяльність зі зміни людиною самої людини у світі та відображення цього світу всередині нього кризових станів. Говорячи про реалізаторів переживання, автор теорії розглядає екстернальну активність індивіда. Екстернальна активність реалізує переживання безпосередньо, отриманням певних предметних результатів, а шляхом трансформації свідомості індивіда, і навіть її внутрішнього світу загалом [8].

Підсумовуючи, ще раз відзначимо, що функція переживання полягає в обслуговуванні кризових станів, коли інші види діяльності не здатні відновити психоемоційну рівновагу через трансформацію зовнішнього світу. У рамках цієї роботи переживання представлено як специфічна діяльність, спрямовану трансформацію внутрішнього, психологічного світу з формування смислового співвідношення між свідомістю і буттям для набуття стану свідомості життя.

Ми розглянули поняття «переживання», яке невід'ємно пов'язане з

досвідом. Як говорилося раніше, досвід, у нашому дослідженні є контекстом, в якому знаходиться людина. Якщо розглядати відносини, як досвід і контекст, в якому людина перебуває, а ситуація домашнього насильства конкретизує опис цього контексту – нам видається найбільш слушним погляд В. М. Мясищева.

Відповідно до теорії В. М. Мясищева – відносини розглядаються як усвідомлені, селективні контакти індивіда із зовнішнім і внутрішнім світами, що відбиваються на його особистості і здійснюються в діяльності. Цей комплексний підхід до особистості, дозволяє бачити особистість як динамічну систему, в якій втілено одночасно об'єкт та суб'єкт. У своїх пізніх працях досліджував цікаву думку про те, що сьогодення, яке безперервно трансформується в минуле, в життєвий досвід, і в той же час закладає потенціал майбутньої поведінки індивіда.

В основі концепції В. М. Мясищева є ідеї про класифікацію особистості, виходячи з форм їх впливу на зовнішню дійсність, а також впливу зворотного зв'язку. Головна ідея полягає в холістичній цілісності відображення об'єктивної реальності та ставлення до неї індивіда в системі свідомість-особистість-психіка. Психологія відносини індивіда у розвиненому вигляді є комплексну систему індивідуальних, навмисних, усвідомлюваних зв'язків особистості з певними аспектами об'єктивної реальності: з феноменами природи, її об'єктними втіленнями; з іншими індивідами та з соціальними феноменами; особистості із собою як суб'єктом діяльності. Система відносин детермінується історією розвитку індивіда, у ній проявляється його особистий досвід і вона внутрішньо формує його діяльність та переживання. У цьому характеристики відносин, станів і діяльності виступають як властивості особистості [24].

Автор теорії представляє особистість як вищий інтегральний конструкт, що визначається як «ансамбль» відносин індивіда зовнішнього світу. У зв'язку з цим у процесі аналізу проблеми переживання особистістю досвіду домашнього насильства необхідно розглядати цей досвід як до перетворення

особистості, а головне - до перетворення системи відносин. У такій постановці питання відносини суб'єкта виконують провідну роль у системі особистісно-середовищних відносин (у тому числі в романтичних відносинах) і задають специфіку комплексної психічної діяльності індивіда. Відносини людини представляють свідомий, вибірковий, заснований на досвіді, психологічний зв'язок його з різними об'єктивними сторонами. дійсності, що виражається у його діях, реакціях та переживаннях [6].

Відносини пов'язують людину з усіма сторонами дійсності, але при всьому їхньому різноманітті можна встановити три її основні категорії:

1. явища природи або світ речей
2. люди та суспільні явища
3. сам суб'єкт-особистість [8].

Даний висновок дає можливість побачити відносини між зовнішнім світом та особистістю як систему взаємовпливу особистості та навколишнього середовища (у безпосередньому значенні, на рівні Я-Середовище), як систему соціальних зв'язків (рівень Я - «Інший»), а також як відносини з самим собою (рівень Я – «Інше» Я).

З описаних вище рівнів відносин найважливішими для індивіда, вважає автор теорії, є рівень Я-»Інший» і рівень Я-»Інше». Крім того, автору бачиться важливим також їх взаємний вплив один на одного ставлення людини до себе самої пов'язане з її відносинами до інших людей та їх ставленням до неї. Нас у цьому дослідженні теж більше цікавить ця компонента [22].

Виділяючи певні сторони «єдиного предметного відношення», автор теорії характеризує їх «багатосторонньою можливою реакцією людини та багатосторонністю об'єктів». Насправді це відповідає різнобічного характеру переживання домашнього насильства. Важливо тут те, що комплекс агресивних зовнішніх впливів не вичерпує факторів, що формують цей характер. До цих факторів належать також особистісно-опосередковані реакції індивіда на впливи середовища. Травматичні події не обов'язково призводять до неврозу. Результат визначає специфіка відносин особистості та її методів

подолання кризових ситуацій [18].

Слід наголосити, що значним фактором, що опосередковує ступінь збалансованості відносин «особистість-середовище» виступає вибірковість відносин, оскільки об'єкти зовнішнього світу становлять неоднакову значущість для індивіда [9]. Важливо, що ієрархічні відносини є первинними та визначальними з погляду структури особистості та її якостей.

Спектр форм відносин, який насправді є приватними аспектами цілісного «предметного відношення», з погляду автора теорії зумовлюється багатоплановістю передбачуваної реакції індивіда та багатоплановістю об'єктів. Ставлення як зв'язок суб'єкта з об'єктом єдине, але у конкретних втіленнях відносин виступають по-різному приватні елементи - аспекти відносини, чи його види. Такі аспекти тісно пов'язані з характером життєдіяльності у світі, що передбачає різну активність від процесів метаболізму до ідейних комунікацій.

Ставлення як зв'язок суб'єкта з об'єктом цілісно, але в той же час є комплексною системою, де приватні елементи можуть функціонувати як часткові відносини, його сторони, або види. Ставлення характеризується певними властивостями: вибірковістю, активністю, цілісно-особистісним характером, свідомістю. З погляду автора теорії найбільшої уваги заслуговують такі види відносин, як потреби, мотиви, емоційні відносини (прихильність, ворожість, любов, ворожнеча, симпатія, антипатія), інтереси, оцінки, переконання, а домінуючим ставленням, що підпорядковує собі інші та визначальним життєвий шлях людини, спрямованість. Досконалість особистості та системи її відносин відповідає в даному випадку ступеня усвідомленості ставлення до зовнішнього світу та самосвідомістю як свідоме ставлення до власної особистості.

Надійність і стійкість відносин залежить від психосоціальної важливості об'єкта, і навіть від тих емоцій, які у зв'язку з цим об'єктом для індивіда. Завдяки цьому можна стверджувати, що емоції відіграють значну роль у динаміці переживання досвіду домашнього насильства. Для більшої

конкретики наведемо далі кілька аспектів, що лежать в основі такої постановки питання. Насамперед слід зазначити, що у концепції В. М. Мясищева емоцію є необхідним елементом відносини: без емоції немає стосунку чи, краще сказати, існує те, що називається байдужістю та байдужістю, індиферентністю. Далі зазначимо, що позитивне чи негативне забарвлення відносин значною мірою визначається емоційною відповіддю індивіда [24]. Також додамо, що В. М. Мясищев безпосередньо підкреслює вплив дефектних відносин та супутніх переживань на розлади здоров'я. Тут маються на увазі крім неврозів також інші захворювання, у тому числі не психічні [4].

Автор теорії посилається на так звану тріаду Тетенса, що постулює автономність трьох компонентів психічної активності - розуму, почуття та волі. Це суперечить холістичному підходу до питання, проте не означає необхідність заперечувати існування трьох сторін відносини – пізнавального, вольового та емоційного. Отже, в будь-якому психологічному явищі в деякій пропорції містяться ці три сторони, або три компоненти, але у різних видах психічної активності, станів та відносин вони виявляються специфічно. Якщо диспропорція призводить до витіснення одного з компонентів, то така діяльність стає патологічною – це може бути, наприклад, сліпа лють і сліпа пристрасть, емоційна тупість або бездіяльно-абулічне мислення.

Трактуючи термін «ставлення», автор теорії зазначав, що ставлення є у психологічному контексті один із різновидів способів відображення індивідом зовнішнього світу. Освіта відносин у схемі особистості індивіда протікає під час відображення їм на свідомому рівні соціальних відносин в умовах його макро-і мікробуття, де він існує. Це макро- і мікробуття, специфічно впливаючи на динаміку потреб, інтенцій та інтересів індивіда, перебуваючи в міцному зв'язку зі специфікою його організму і насамперед нервової системи, утворює суб'єктивну «призму», що індивідуально для кожного заломлює всі феномени зовнішнього світу, відображені у внутрішньому світі індивіда.

Разом із перетвореннями навколишньої дійсності перетворюється також

роль і становище індивіда у цій дійсності. Це невідворотно спричиняє трансформацію «картини світу» для індивіда, і навіть зміна ставлення індивіда до його приватним аспектам.

У цьому питанні В. М. Мясичев відштовхувався від думки А. С. Макаренка, який стверджував, що не можна розглядати особистість у відриві від відносин, а також що «дефектні» відносини, в яких особистість перебуває, позначаються на її здоров'ї та, навпаки, здорові відносини сприяють гармонізації особистості [16].

Отже, відповідно В. М. Мясичеву, особистість - це одного разу закріплена і статична з певного етапу розвитку психічна структура, а динамічна система відбиває характер відносин, у яких перебуває. Справжні стосунки індивіда до об'єктивної реальності є його потенційні характеристики, доки втіляться в активності, здійснюваної в суб'єктивно дуже важливих для індивіда обставинах. Таке бачення особистості та феномена «відносини» – надає більше можливостей для дослідження досвіду домашнього насильства [16].

1.4 Огляд емпіричних досліджень домашнього насильства

Останнім часом тема домашнього насильства стає все більш актуальною, привертає увагу фахівців та дослідників, з'являються науково-популярні посібники на цю тему. Проте наукова обґрунтованість у цих роботах залишається під сумнівом, за відсутністю емпіричної бази. Науковими дослідженнями домашнього насильства та насильства щодо жінок займалися багато фахівців. Аналіз літератури дозволив зробити висновок про те, що основний акцент у дослідженнях робиться на пошуку об'єктивних причин віктимізації (з юридичної чи соціологічної точки зору), або проводяться дослідження про поширеність сімейного насильства в суспільстві, або ж йдеться про наслідки пережитого насильства в дитинстві. Автори розглядають різні типи (види) насильства, виділяють етапи, основні характеристики

ситуацій та причин, що призводять до насильства (наприклад, проводиться взаємозв'язок із перенесеним у дитинстві насильством з віктимізацією у дорослому віці), а також причин, через які жінки не можуть піти від своїх партнерів-аб'юзерів [3, 16, 20, 23]. Крім того, у всіх статтях насильство розглядається досить вузько: або як фізичне, або сексуальне. Упускається найважливіша феноменологічна складова досвіду домашнього насильства.

Крім того, було проведено аналіз зарубіжних публікацій. Аналіз зарубіжної літератури дозволив зробити висновок, що основний акцент робиться на описі особистісного профілю жінок-жертв домашнього насильства, а також на практичних рекомендаціях (як їм поводитися, що робити) для жінок, які опинилися в таких відносинах. У деяких роботах робиться висновки щодо наслідків насильства, проте ці висновки мають узагальнений характер [6, 13, 17, 26].

Таким чином, незважаючи на те, що тема домашнього насильства є досить актуальною, про це багато говорять і проводять дослідження, проте акцент робиться на причинах, передумовах, факторах віктимізації тощо, наукових, емпіричних досліджень, присвячених саме переживанню досвіду домашнього насильства – не представлено у сучасній психологічній літературі. Можна зробити висновок, що за останні 10 років дана проблема активно не вивчалася, про що свідчить відсутність емпіричних, зокрема, якісних досліджень. Більшість представлених досліджень спрямовано переважно на спробу пояснити як людина опиняється в таких відносинах, чому вона їх обирає, нас же цікавить зворотний бік – що з особистістю відбувається у цих відносинах, які зміни вона зазнає та що їй робити з цим досвідом .

Отже, проблема домашнього насильства залишається актуальною і привертає дедалі більшу увагу. Згідно з дослідженнями, кожна третя жінка у світі протягом життя зазнає фізичного чи сексуального насильства з боку партнера або сексуального насильства з боку іншої особи. Реальна статистика звичайно, значно вища, значну частину злочинів у сім'ї не фіксується, не завжди про такі злочини готові говорити. У менталітеті досі зберігаються старі

патріархальні сімейні традиції, все ще стереотип допустимості сімейного насильства. Варто пам'ятати, що насильство не можна виправдовувати. Проблема в першу чергу полягає в тому, що немає спеціального законодавства про насильство в сім'ї.

Незважаючи на важливість і актуальність цієї теми, в сучасній психологічній літературі не представлено емпіричних досліджень, присвячених саме переживанню досвіду домашнього насильства. Більшість представлених досліджень спрямовано переважно на спробу пояснити як людина опиняється в таких відносинах, чому вона їх обирає, нас же цікавить зворотний бік – що з особистістю відбувається у цих відносинах, які зміни вона зазнає та що їй робити з цим досвідом .

Феномен домашнього насильства сприймається як системне явище. Під ним розуміється система взаємовідносин, яка може включати різні форми прояви наступних видів насильства: фізичне, сексуальне, репродуктивне, економічне, матеріальне і психологічне.

Конструкт «домашнє насильство» у деяких випадках не виправдано використовується для позначення співзалежних відносин або застосовують до жертв домашнього насильства такі визначення як «віктимність», «віктимна особистість». У деяких ситуаціях використання невірною терміна немає великого значення, не має серйозних наслідків. Але щодо домашнього насильства, важливо розуміти серйозні наслідки: людині, можливо, радитимуть слідувати плану психотерапії, який може завдати йому шкоди або, як мінімум, продовжити насильство; людину звинувачують у діях, які їй не підконтрольні, тоді як дії аб'юзера мінімізуються.

Відповідно до теорії Ф. Є. Василюка, функція переживання полягає в обслуговуванні кризових станів, коли інші види діяльності не здатні відновити психоемоційну рівновагу через трансформацію зовнішнього світу. У рамках цієї роботи переживання представлено як специфічна діяльність, спрямовану трансформацію внутрішнього, психологічного світу з формування смислового співвідношення між свідомістю і буттям для набуття стану свідомості життя.

Досвід домашнього насильства розглядається як контекст, а його переживання як механізм трансформації та інтеграції цього досвіду (тобто те, що особистість робить із цим досвідом).

Відповідно до теорії В. М. Мясичева, особистість – це якість закріплена і статична з певного етапу розвитку психічна структура, а динамічна система відбиває характер відносин, у яких перебуває. Справжні стосунки індивіда до об'єктивної реальності є його потенційні характеристики, доки втіляться в активності, здійснюваної в суб'єктивно дуже важливих для індивіда обставинах. Таке бачення особистості та феномена «відносини» – надає більше можливостей для дослідження досвіду домашнього насильства.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Характеристика вибірки

Дослідження проводилося в Telegram каналі, загальна вибірка дослідження склала 54 осіб: з них у пілотажному дослідженні – 25 осіб, в онлайн-опитуванні – 25 осіб (жінки та чоловіки віком від 18 до 60 років, з досвідом домашнього (партнерського) насильства у минулому (або без нього), в інтерв'ю – 4 особи (дівчата та жінки віком від 18 до 42 років з досвідом домашнього насильства у минулому, з них 3 особи отримували психологічну допомогу).

2.2 Характеристика методів дослідження

Для вирішення завдань, було обрано такі діагностичні методики:

Авторський онлайн-опитувальник;

В основу розробленого авторського онлайн-опитувальника було вкладено: феноменологічний підхід, теорія переживань Ф. Є. Василюка та теорія відносин В. М. М'ясищева. Складається з 22 питань. Респондентам пропонується поділитися своїми уявленнями про стосунки загалом. Потім пропонується дати розгорнутий опис свого «найнегативнішого досвіду відносин», партнера в тих відносинах, вплив цього досвіду на життя, а також описати свої емоції у зв'язку з цим досвідом. (Додаток А)

Напівструктуроване авторське феноменологічне інтерв'ю;

Для дослідження особливостей переживання особистістю досвіду домашнього насильства нами було розроблено авторське напівструктуроване інтерв'ю. Інтерв'ю включало наратив, респондентам пропонувалося розповісти про свій досвід домашнього (партнерського) насильства в цілому, або говорити про якусь конкретну ситуацію. Також інтерв'ю включало 10 відкритих питань. Важливо було врахувати чинник індивідуальності

переживання цього досвіду кожної окремої особистості і викликати ретравматизацію в респондентів, у зв'язку з цим не всі питання були обов'язковими: деякі з них респонденти могли відповідати чи спочатку ці питання не задавалися. (Додаток Б)

Метод семантичного диференціала Ч. Осгуда;

Метод використовується для побудови суб'єктивного семантичного простору, розміщення у якому тих чи інших значень дозволяє проводити їхній аналіз. Даний метод є комбінацією методу контрольованих асоціацій та процедур шкалювання.

У нашому дослідженні об'єктом, що вимірювався, виступало поняття «відносини». Респондентам пропонувалося оцінити поняття «відношення» за низкою градуальних біполярних шкал, полюси яких задані за допомогою вербальних антонімів. У шкалах відображені когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти – задані іменниками, прикметниками та дієсловами. Дані переводилися в 7-ми бальну шкалу та підраховувалась сума балів за кожною шкалою. Далі складався статистичний ряд вимірюваної величини (відносини), підраховується середнє статистичне значення вимірюваної величини, виражене середнім квадратичним відхиленням. Після виявлення середньої оцінки за трьома показниками (когніція, емоція, поведінка), простежується їх взаємозалежність. Оцінки понять за окремими шкалами корелюють один з одним.

Опитувальник «Вимір малоадаптивних форм провини» Е. В. Белінський;

У нашому дослідженні опитувальник використовувався з метою перевірки посилення екзистенційної провини у людей, які пережили досвід домашнього насильства. З метою обробки даних підраховуються бали за 4 шкалами: «Вина вижилого», «Вина відділення», «Вина всеосяжної відповідальності», «Вина ненависті до себе». Далі визначається провідний тип «ірраціональної» вини. Передбачається, що у більшості респондентів виявлятиметься 4-й тип – «Вина ненависті до себе», яка супроводжується вкрай негативною оцінкою себе та загальним почуттям непридатності. Вона

пов'язана з міжособистісною провиною в тому, що люди сприймають цей вкрай негативний погляд на себе, щоб зберегти зв'язок зі своїми близькими людьми.

Наратив використаний у феноменологічному інтерв'ю як оповідання особистої історії;

Основним методом цього дослідження обрано наративний аналіз. Наративна методологія - це можливість досліджуваних говорити про себе, розповідати свою власну історію. Наративні методи заміняють статистичне порівняння центральної тенденції з описами, що містять численні нюанси того, що означають різні взаємини в культурі і як по-різному можуть розумітися в різний час і місці. Наратив або життєві історії є методом осмисленого вираження життєвого досвіду. Немає єдиного встановленого підходу до наративного аналізу. У нашому дослідженні цей метод використовувався так – наратив як основна частина напівструктурованого інтерв'ю. Даний метод був обраний з метою дослідити особливості переживання досвіду домашнього насильства, не вносячи свої до оповідання респондентів. Важливо було врахувати чинник індивідуальності переживання цього досвіду кожної окремої особистості і викликати ретравматизацію в респондентів. Респондентам пропонувалося на вибір розповісти про свій досвід домашнього (партнерського) насильства в цілому, або говорити про якусь конкретну ситуацію.

Контент-аналіз;

Метод контент-аналізу використовувався для обробки наративів. Він являє собою спосіб виявлення та оцінки специфічних характеристик текстів та інших носіїв, у якому відповідно до цілей дослідження виділяються певні смислові одиниці змісту та форми інформації. Потім проводиться систематичний вимір частоти та обсягу згадок цих одиниць у певній сукупності текстів чи іншої інформації. Контент-аналіз дає можливість виявляти окремі психологічні характеристики комунікатора, аудиторії, повідомлення та їхнього взаємозв'язку.

У нашому дослідженні метод контент-аналізу застосовувався для обробки даних в он-лайн опитуванні та напівструктурованому інтерв'ю, яке включало наратив та 10 відкритих питань. При аналізі онлайн-опитування і феноменологічного інтерв'ю, інтерес представляли такі семантичні одиниці, як: думки, почуття, дії, екзистенційна вина, можливі «Я».

Методи математико-статистичної обробки даних:

Частотний аналіз застосовувався у дослідженні з метою підрахунку частоти народження тих чи інших показників в отриманих результатах. Зокрема, за допомогою частотного аналізу оброблялися дані, отримані в онлайн-опитуванні.

Факторний аналіз застосовувався в пілотажному дослідженні з метою обробки отриманих даних за методикою «Семантичний диференціал», виділення факторів з представлених семантичних одиниць та зменшення обсягу змінних, з цією ж метою факторний аналіз був застосований і в основному дослідженні.

Кореляційний аналіз застосовувався у дослідженні з метою аналізу отриманих результатів та простежування взаємозв'язків між даними онлайн-опитування та даними напівструктурованого інтерв'ю.

Кластерний та дискримінантний аналізи застосовувалися у дослідженні з метою поділу респондентів на кілька груп та перевірки припущення про різницю того, як цей досвід переживають та як описують респонденти свої уявлення про деструктивні відносини. Проте обидва аналізу не дозволили визначити значних відмінностей, що свідчить про однорідність переживання досвіду домашнього насильства.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕЖИВАННЯ ОСОБИСТІСТЮ ДОСВІДУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

3.1 Апробація напівструктурованого інтерв'ю та авторського варіанта методики «Семантичний диференціал»

Перед основним етапом дослідження ми апробували авторське напівструктуроване інтерв'ю та авторський варіант методики «Семантичний диференціал», призначені для онлайн-опитування. Отримані результати свідчать про дискримінативний потенціал запропонованих пунктів.

За шкалою «Спогади про попередні відносини» виділяються групи з частими (29% респондентів) та рідкісними (34%) спогадами про минулі відносини. Для значної частини респондентів (34%) – спогади є неприємними чи болючими, тому вони вважають за краще не згадувати про них. Варто згадати, що на момент проведення дослідження 43% респондентів перебувають у відносинах (рис. 3.1).

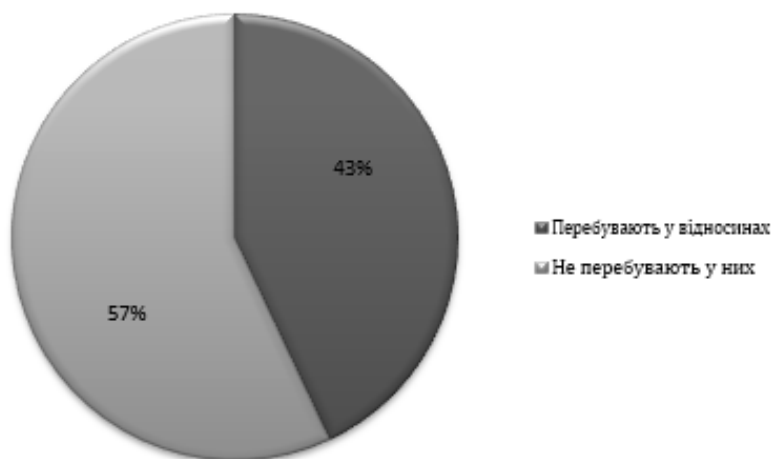

Рис. 3.1 Статус відносин респондентів на момент дослідження

За шкалою «Бути у відносинах» 33.3% респондентів дають відповіді у термінах взаємності, а 46.7% – описують відносини, які більше схожі на співзалежність. Більше половини респондентів оцінили досвід відносин як негативний, з них 33.3% відзначили як головний маркер – поганий вчинок партнера (обман, зрада тощо) та 33.3% - досвід насильства (вербального та

фізичного). 57.1% учасників відзначаючи цей досвід на тимчасовій лінії (за шкалою «Досвід на лінії життя») визначають його дуже близько до сьогодення. 23.8% відвели йому місце далеко у минулому. Таким чином, значна частина учасників пілотажного дослідження згадуючи свій найнегативніший досвід відносин, відзначили присутність у них елементів домашнього насильства (чи то маніпуляції, образи, приниження чи фізичні травми), і спогади про нього для більшості актуальні в даний час, тобто ще не пережиті до кінця. На підтвердження цього висновку можна навести той факт, що 48% респондентів продовжують відчувати незавершеність відносин, необхідність щось висловити чи зробити.

38.1% описали свого партнера як агресора, маніпулятора та абюзера, Проте лише 23.8% респондентів відзначили, що розлучилися коли хотіли розлучитися. 76.2% цього не робили. Ті, хто залишалися у відносинах, уточнили, що їх утримували від цього страх і прихильність (56% респондентів); та жалість до партнера (44% респондентів). Це підтверджує ідею про складність виходу з деструктивних відносин, про різні причини, що послужили продовженню відносин, в яких особистості може бути некомфортно.

42.85% респондентів за шкалою «Вплив досвіду деструктивних відносин» описали його як позитивний і розвиваючий, стільки ж (42.85%) навпаки, як негативний вплив, що їх руйнує.

Описуючи почуття (за шкалою «Почуття»), що виникають при спогаді тих відносин: 52.5% респондентів називають негативні почуття (злість, образа, біль, смуток тощо), 28.5% респондентів називають позитивні почуття (ностальгія, спокій, теплота) . Більшість респондентів відзначає, що їм варто більше розмовляти зі своїми партнерами, обговорювати почуття і тоді розставання можна було б уникнути.

Друга методика – «Семантичний диференціал» у пілотажному дослідженні апробувалася з метою проектного опису досвіду деструктивних

відносин. Для оцінки її діагностичного потенціалу використали факторний аналіз, метод головних компонентів.

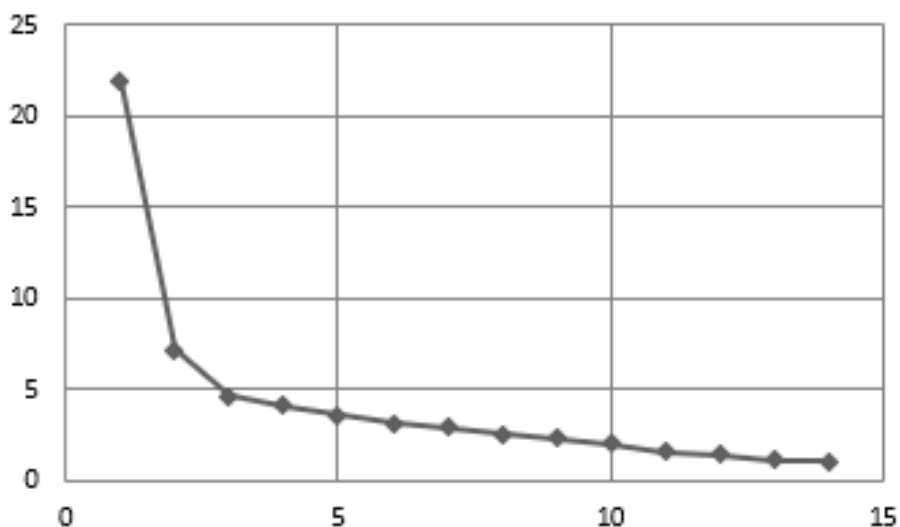

Рис. 3.2 Графік своїх значень

Визначення числа основних компонентів було проведено за точкою перегину на графіку власних значень (рис. 3.2) – з отриманих 14 обрано 2 чинники. Ці фактори зазнали обертання методом варимакс. Чинник 1 пояснює 34.902% сукупної дисперсії. Фактор 2 пояснює 11.346% сукупності, що в сумі з фактором 1 дає пояснювальну здатність 46.248%, що є задовільним для якісних досліджень.

За критерієм факторного навантаження більшим за 0.7, в перший фактор були об'єднані наступні змінні: користь-шкода (0.873), приємна-неприємна (0.857), створення-руйнування (0.857), корисна-шкідлива (0.847), щаслива-нещасна (0.842) сенс-безглуздість (0.830), довіра-підозра (0.814), глибокий-поверхневий (0.803), увага-байдужість (0.795), порожнеча-наповненість (-0.775), задоволення-огида (0.769), наганий , теплий-холодний (0.753), справедливий-несправедливий (0.739), порожній-повний (-0.724), шанобливий-зневажливий (0.717), напружений-розслаблений (-0.711).

Перший чинник можна інтерпретувати як емоційна наповненість відносин. Оскільки до нього ввійшли показники, які здебільшого емоційне забарвлення, тобто. описують емоційне ставлення особистості до близьких відносин.

За тим же критерієм відбору, в другому факторі були об'єднані змінні: ігнорувати-враховувати (0.781), напружувати-розслаблювати (0.781), почати-закінчити (0.765), діяти-не діяти (0.707).

Другий чинник можна інтерпретувати як поведінкова спрямованість. Оскільки до нього ввійшли якості описують події, із якими особистість може асоціювати близькі відносини, тобто. те як особистість може поводитися стосовно свого партнера.

Таким чином, дані пілотажного дослідження свідчать про можливість виділити емоційний та поведінковий компонент досвіду переживання домашнього насильства за допомогою методики «Семантичний диференціал». Обидва інструменти напівструктуроване інтерв'ю та семантичний диференціал були включені в основне дослідження, яке проводилося у вигляді онлайн-опитування.

На даному етапі дослідження (онлайн-опитування) учасникам було запропоновано відповісти на питання напівструктурованого інтерв'ю, заповнити авторський варіант методики «Семантичний диференціал» та психодіагностичний опитувальник «Вимір малоадаптивних форм провини».

Попереджаючи результати відповіді питання важливо відзначити, що, враховуючи делікатність теми, учасники дослідження мали можливість відмовитися від відповіді питання. Загалом 98% респондентів було досить комфортно відповідати на запитання. При цьому після завершення онлайн-інтерв'ю 44% відзначили, почуваються пригнічено. Складність теми стала однією з причин, через які багато кризових центрів для жінок, які постраждали від домашнього насильства, не дали згоди проводити наше дослідження на їх основі. Передбачаючи можливість ретравматизації та актуалізації негативних емоційних переживань, нами було прийнято рішення про надання психологічної консультації респондентам після проходження інтерв'ю.

Результати основного дослідження підтвердили дані пілотажу про високу актуальність переживань досвіду деструктивних відносин. 66% респондентів час від часу продовжують згадувати про свої минулі стосунки, а

22% згадують часто про минулі стосунки або роблять це постійно (6%). Отже, більш ніж чверті респондентів відносини пов'язані з насильством однозначно були емоційно забарвленим і значним епізодом у житті. Вони продовжують існувати в теперішньому і потенційно несуть травмуючий досвід.

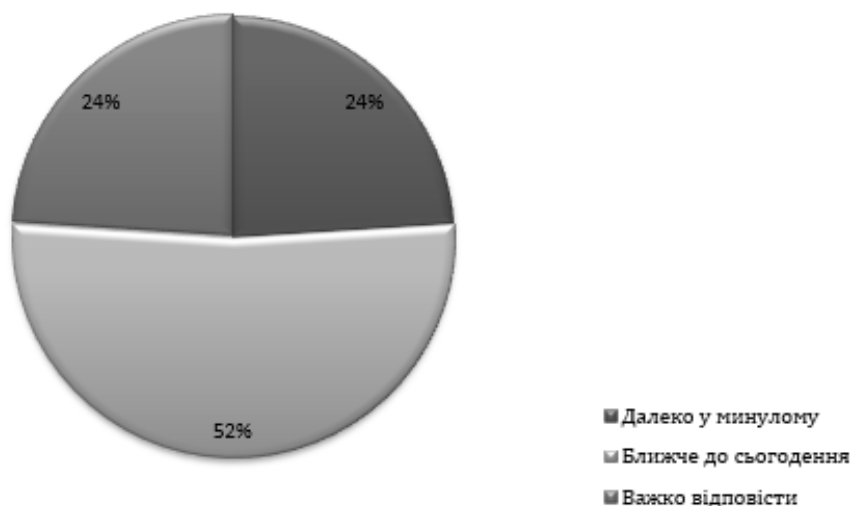

Рис. 3.3 Досвід на часовій лінії

Для більше половини з них (52% респондентів) на тимчасовій лінії досвід найнегативніших відносин відзначається ближче до сьогодні і лише 24% залишають його далеко в минулому (рис. 3.3).

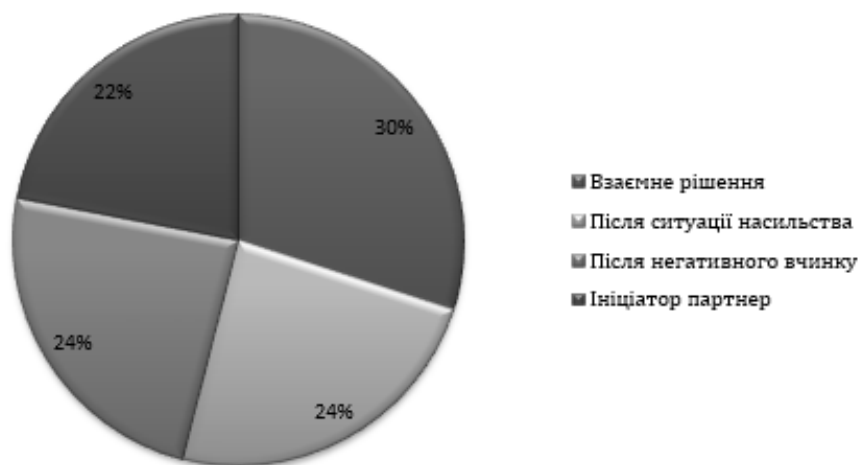

Рис. 3.4 Завершення відносин

30% респондентів відзначили усвідомлене взаємне рішення розлучитися (рис. 4). 24% респондентів вирішили розлучитися після одного або кількох випадків насильства. 24% респондентів стали ініціаторами розлучення та

пов'язують кінець відносини з «негативним» вчинком партнера. 22% - кажуть про те, що ініціатором виступив партнер.

Феноменологічний аналіз опису пережитого досвіду дозволяє виділити важливі характеристики, пов'язані з думками та почуттями про відносини пов'язані з насильством.

Для систематизації цих описів ми виділили такі категорії для аналізу: відносини, почуття, негативний досвід, партнер, наслідки, користь, думки про розлучення, дії. Категорії було виділено з урахуванням групування лексичних одиниць за принципом семантичного подібності.

У категорії «Відносини» було виділено семантичні одиниці (табл. 3.3): «Благополучні, рівні, відносини», «Акцент на партнері», «Співзалежні відносини», «Я» у відносинах».

Таблиця 3.1

Семантичні одиниці категорії «Відносини»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Відносини	Благополучні, рівні відносини	...це спільні цілі, майбутнє, турбота одне про одного, порозуміння, повага.	40%
	Акцент на партнері	...це враховувати почуття, потреби та точку зору партнера, обмежувати себе та йти на поступки заради нього.	24%
	Співзалежні відносини	...це пов'язати своє життя з людиною, перебувати у постійному контакті з нею, нести відповідальність за партнера.	22%
	«Я» у відносинах	...це бути щирим у почуттях та думках, ділитися ними, обговорювати все та бути самим собою.	14%

Описуючи, що їм означає бути у відносинах, 40% говорять у термінах «благополучних», «рівних», «здорових» відносин. 24% респондентів наголошують на партнері, описуючи те, яким він має бути, що повинен робити. Опис у 22% більше схожий на співзалежні відносини. І лише 14%

респондентів наголошують на собі, описуючи власну значущість відносин для них. Відповіді респондентів свідчать, що відносини сприймаються переважно як романтичні, як близькість, як злиття з партнером.

У категорії «Почуття» було представлено переживання, пов'язані з досвідом відносин. Їх аналіз дозволив виділити такі семантичні одиниці (табл. 3.2): «Сум, спустошення, розчарування та туга про втрачені можливості», «Завершеність», «Ненавість до себе, образа на себе, жалю про свій вибір».

Таблиця 3.2

Семантичні одиниці категорії «Почуття»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Почуття	Сум, спустошення, розчарування та туга про втрачені можливості	Перше – це спустошення та розчарування. Але потім приходять розуміння, що все могло бути набагато епічніше. Ну і, мабуть, соромно, за те, що так легко і швидко повелася і за те, що дозволила собі і йому в інтимному плані більше, ніж було б на той момент.	30%
	Завершеність	Нічого не відчуваю, вдячна собі за досвід та прийняті рішення.	28%
	Ненавість до себе, образа на себе, жаль про свій вибір	...жалість до себе через те, що я сильно довіряла людині і отримала від неї зраду. І нерозуміння того, як довго я могла залишатись.	22%

Говорячи про почуття, які у них викликають спогади того досвіду стосунків, 30% респондентів відзначають смуток, спустошення, розчарування та тугу про втрачені можливості. 28% респондентів відчувають завершеність, спогади не викликають у них «негативних» емоцій. У 22% спогади викликають почуття ненависті до себе, образу на себе, жаль про свій вибір залишатися у відносинах. 20% респондентів не відчувають жодних емоцій, згадуючи той досвід відносин. Загалом значна частина респондентів визначає

або почуття, пов'язані з екзистенційною провиною, або почуття, пов'язані з втраченими можливими «Я». Ця тенденція простежується та інших шкалах.

У категорії «Негативний досвід» було виділено семантичні одиниці (табл. 3.3): «Фізичне чи психологічне насильство», «Співзалежність та повне злиття з партнером», «Маніпулювання», «Негативний вчинок», «Втрачені «Я».

Таблиця 3.3

Семантичні одиниці категорії «Негативний досвід»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Негативний досвід	Фізичне чи психологічне насильство	Це були класичні аб'юзивні стосунки з постійним газлайтингом та психологічним насильством. У процесі це я не розумів. Після моєї пропозиції розлучитися, була спроба фізичного насильства.	28%
	Співзалежність та повне злиття з партнером	...відносини з партнером, у якому я була набагато більше зацікавлена, а для нього була просто зручним варіантом. Болюче розставання з нею, спроби спілкуватися по-дружньому потім, чого було дуже важко	22%
	Маніпулювання	Я була винна у всьому, у всіх його невдачах. Він був мною завжди незадоволений, приходив з роботи і відразу негативив, сам зрозуміти не міг чому його все бісить.	20%
	Негативний вчинок	Мій найнегативніший досвід – дізнатися про зраду чоловіка (наразі колишнього).	16%
	Втрачені «Я»	У стосунках я відмовляла собі, дозволяла собою маніпулювати, відчувала себе порожньою, хотілося просто зникнути і зрештою не знати себе, бо я вже не була собою, я забула, хто я.	14%

Говорячи про свій негативний досвід відносин, 28% респондентів відзначають у ньому фізичне чи психологічне насильство з боку партнера. 22% описують цей досвід у термінах співзалежності та повного злиття з партнером. 20% пов'язують цей досвід із маніпулюванням, що також є проявом психологічного насильства. 16% респондентів відзначають у цьому досвіді «негативний» вчинок партнера – зрада, обман чи зрада. В описі негативного досвіду відносини у 14% респондентів зустрічаються посилання до можливих втрачених «Я». Більшість респондентів зіткнулася з психологічним насильством з боку партнера. І цей досвід значною мірою пов'язаний із проявом насильства, співзалежності чи маніпулюванням. Негативний досвід відносин викликає жаль про втрачені можливості та пов'язані з ними альтернативні можливі «Я».

У категорії «Партнер» було виділено семантичні одиниці (табл. 3.4): «Амбівалентний і непостійний», «Егоїстичний і самозакоханий», «Інфантильний і заплутаний», «Агресор та аб'юзер».

Таблиця 3.4

Семантичні одиниці категорії «Партнер»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Партнер	Амбівалентний та непостійний	Виявляв ніжність під свій настрій; поведився з різними людьми по-різному (лицемірно); відповідно поведився зі мною зовсім по-іншому і говорив також	22%
	Егоїстичний і самозакоханий	Холодний, байдужий, егоїстичний, нарцис, зациклений на собі та своїй роботі, раціональний, знервований.	22%
	Інфантильний та заплутаний	Невпевнений у собі, недолюблений, запальний, ревнивий, не тримає слово, безвідповідальний	36%
	Агресор та аб'юзер	...Він великий власник, дуже запальний, ревнивий, невірноважений. Все тримав під контролем і карав.	20%

Говорячи про партнера в тих відносинах 22% респондентів описують його як амбівалентного та непостійного, 22% – як егоїстичного та самозакоханого, і 36% – як інфантильного, заплутаного та не здатного нести відповідальність за свої вчинки. 20% респондентів вважають свого партнера агресором і аб'юзером, який завдав їм фізичного або психологічного болю. Цікаво, що у відповідях респондентів мало зустрічалися позитивні характеристики. Образ колишнього партнера супроводжується негативною оцінкою.

У категорії «Наслідки» були виділені семантичні одиниці (табл. 3.5): «Особистісне зростання», «Втрата довіри та негативні очікування», «Наслідки, що травмують», «Самозвинувачення і ненависть до себе».

Таблиця 3.5

Семантичні одиниці категорії «Наслідки»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Наслідки	Особистісний ріст	Це були мої перші стосунки, вони сформували мої уявлення про те, чого я хочу від стосунків та партнера, що мені підходить, а що ні, дуже яскраві почуття, емоційно насичений період, було багато поганого та доброго.	32%
	Втрата довіри та негативні очікування	Зважаючи на те, що я необґрунтовано довіряв людині, зараз є дуже великі проблеми з довірою на початкових етапах знайомства.	28%
	Травмуючі наслідки	Я почала краще розбиратися в людях. Але так само з'явилося безліч затискачів; пішла на психотерапію	20%
	Само-звинувачення та ненависть до себе	Зрозуміла, що у всьому моя вина, я сама дозволяла таку поведінку, я сама могла зробити щось, щоб змінити ці відносини на краще. Зараз мені одночасно сумно і я дуже злююся на себе, пішла до психолога.	10%

Більшість респондентів наголошують на негативних наслідках відносин для себе. 28% респондентів відзначають втрату довіри та негативні очікування до потенційного партнера. 20% респондентів вважають цей досвід травмуючим і говорять про те, що через ці стосунки вони почали ходити до психолога. 10% – говорять про те, що після цих відносин вони почали звинувачувати себе та відчувати ненависть до себе. Водночас 32% респондентів бачать у ньому «позитивні» зміни, особистісне зростання. 10% вважають, що на них ніяк не вплинув цей досвід. Загалом простежується, що значна частина респондентів переживає цей досвід у тотальній недовірі до протилежної статі. Також можна припустити, що ті 10% респондентів, які після деструктивних стосунків почали звинувачувати себе та відчувати ненависть до себе – переживають екзистенційну провину.

У категорії «Корисність» було виділено семантичні одиниці (табл. 3.6): «Вибудовування особистих кордонів», «Свідомість у виборі партнера», «Нові патерни у відносинах», «Самопокопування».

Таблиця 3.6

Семантичні одиниці категорії «Користь»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Користь	Вибудовування особистих кордонів	З'явилося більше розуміння себе та своїх потреб у стосунках. Вміння слухати себе та свої справжні бажання.	34%
	Свідомість у виборі партнера	Стала більш обачна, зберігаю дистанцію спочатку знайомства. Підходжу раціональніше.	28%
	Нові патерни у відносинах	Я почав більше говорити про свої почуття з партнерами, переоцінив важливість деяких категорій.	16%
	Самокопання	Подолаючи кризу у відносинах, за порадою другої сторони, почала шукати проблему у собі, рефлексувати. Зрештою знайшла багато відповідей і зрозуміла, що причина в мені.	14%

Респондентам було запропоновано описати «користу» того досвіду стосунків. 34% вважають, що завдяки цьому досвіду вони почали краще розуміти, що для них важливо у відносинах і чого у відносинах не має бути. Особисті межі – важлива характеристика психологічного добробуту особистості. Їхнє вибудовування свідчить про зростання суверенітету психологічного простору особистості та готовність його захищати. 28% респондентів стали більш усвідомлено та ретельно підходити до вибору партнера. 16% респондентів змінили свої патерни поведінки у відносинах. 14% респондентів бачать «користу» в тому, що вони знайшли причину проблем у відносинах у собі і звернулися до психолога. 8% респондентів не бачать жодних позитивних наслідків цього досвіду стосунків. Можливо, схильність респондентів шукати причину проблем у відносинах у собі, змінювати свою поведінку.

У категорії «Думки про розставання» було виділено семантичні одиниці (табл. 3.7): «Самобвинування», «Страх самотності», «Зберегти будь-яким способом».

Таблиця 3.7

Семантичні одиниці категорії «Думки про розлучення»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Думки про розлучення	Само-обвинування	Я думала, що у всьому винна я, а не він. Думала, що своїм звільненням зруйную все і ніколи не зможу повернутися. Думала, що так і має бути.	28%
	Страх самотності	Я боялася залишитись сама. Бо він оточив мене лише собою та своїм оточенням. Своїх друзів у мене не лишилося в той момент. Крім того, тримав страх, що краще не буде, що це назавжди, що нікому більше не потрібна.	24%
	Зберегти будь-яким способом	«Думала, що ще можна все виправити, вірила у краще та будь-які зміни»	20%

Говорячи про наміри вийти з тих відносин та мотиви там залишитися, 28% респондентів бачили причину проблем у відносинах тільки в собі, намагалися міняти себе та підлаштовувалися під партнера. 24% респондентів утримував страх самотності та думки про те, що вони «...більше нікому не потрібні». 20% - утримувало прагнення не здаватися і зберегти відносини будь-яким способом. 28% кажуть, що навіть не думали про можливість ініціювати розставання. Іншими словами, перебуваючи у деструктивних відносинах, людина починає шукати причини проблем у собі, звинувачувати себе і як наслідок не бачить виходу з них. Цьому може сприяти тиск суспільних уявлень про відносини (тенденція нормалізації деструктивних відносин, про яку ми говорили вище) та тиском з боку партнера.

У категорії «Дії» було виділено семантичні одиниці (табл. 3.8): «Втрачені можливості», «Зі мною так не можна», «Завершеність».

Таблиця 3.8

Семантичні одиниці категорії «Дії»

Категорія	Лексичні одиниці	Приклади опису	Кількість респондентів
Дії	Втрачені можливості	Я хотіла б взагалі все зробити по-іншому. Спочатку не вплутуватися в ці відносини, залишитися друзями. Хотіла б бути сміливішою і жорсткішою. Занадто довго перераховувати все, що я зробила б не так.	32%
	Зі мною так не можна	Я хотіла б поставити його на місце і сказати, що він бездарний і нікчемний чоловік і не мав права так чинити зі мною. Я шкодую, що не дала йому тоді ляпаса.	22%
	Завершеність	Я хотіла б подякувати за той досвід, не тільки про відносини, а й в інших сферах. Все інше я сказала та зробила.	18%

Респондентам було запропоновано описати, що вони хотіли б висловити чи зробити, якби вони могли. 32% респондентів говорять про втрачені можливості, про жаль, свої помилки і про те, що зараз вони зробили б багато чого по-іншому. 22% - хотіли б висловити, що вони думають про партнера їм в обличчя, або сказати: «Зі мною так не можна!» 28% – не бачать у цьому сенсу. 18% - відчують завершеність і вважають, що вони висловили і зробили все, що могли і хотіли. З відповідей стає зрозуміло, що значна частина респондентів, замислюючись про те, як могли б змінитися їхні стосунки, життя і вони самі, якби вони тога зробили або сказали щось інакше, відчують переживання пов'язані зі втраченими можливими «Я».

26% респондентів зі всієї вибірки жалкують, що ці відносини закінчилися. При цьому 34% респондентів – говорять про те, що уникнути розставання можна було б, якби вони поводитися по-іншому, зробили більше/краще тощо. 18% респондентів вважають, що докладено недостатньо спільних зусиль для збереження відносин . 12% – вважають, що розставання можна було б уникнути лише, якби партнер поведився інакше. Така тенденція самокопання і самозвинувачення (яка відбивається й інших шкалах) можливо пов'язані з посиленням екзистенційної провини після деструктивних відносин.

Таким чином, результати основного дослідження підтвердили дані пілотажу про високу актуальність переживань досвіду деструктивних відносин. Понад чверть респондентів відносини пов'язані з насильством однозначно були емоційно забарвленим і значним епізодом у житті. Феноменологічний аналіз опису пережитого досвіду дозволив виділити важливі характеристики, пов'язані з думками та почуттями про відносини пов'язані з насильством.

Залежно від відповідей на запитання чи переживали ви досвід домашнього насильства, всі респонденти були поділені на дві групи. До першої групи «З досвідом насильства» увійшло 14 осіб, до другої «Без досвіду насильства» увійшло 11 особи.

Частотний аналіз (критерій Хі-квадрат) дозволив визначити значні відмінності між цими двома групами (табл. 3.9): за шкалою «Спогади», «Негативний досвід», «Зміни», «Думки про розставання». Отримані відмінності свідчать, що досвід домашнього (партнерського) насильства позначається на загальній характеристиці відносин, розумінні того, що означає бути у відносинах. Після деструктивних відносин травмуючий досвід впливає на наступні відносини: присутні негативні очікування до партнера, втрачається довіра (0,245), з'являється почуття власної постійної «винності» (0,167) та постійні жалю (0,140) про втрачені альтернативні можливості.

Таблиця 3.9

Відмінності в середніх значеннях онлайн-опитувача

Шкала	Середні значення		Коефіцієнт Хі-квадрат	Рівень значущості
	З досвідом аб'юзу	Без досвіду		
Спогади	Ніколи (0)	Ніколи (3)	9,271	0,055
	Іноді (9)	Іноді (3)		
	Часто (14)	Часто (7)		
Негативний досвід	Співзалежність (11)	Співзалежність (0)	22,908	0,000
	Негативний вчинок партнера (7)	Негативний вчинок партнера (1)		
	Маніпулювання (8)	Маніпулювання (2)		
	Насильство (11)	Насильство (3)		
	Втрата себе (6)	Втрата себе (1)		
Зміни	Свідомість (14)	Свідомість (3)	12,810	0,012
	Вибір партнерів (10)	Вибір партнерів (4)		
	Поведінка (7)	Поведінка (1)		
	Самозвинувачення (6)	Самозвинувачення (1)		
Думки про розлучення	Не замислювалися про це (12)	Не замислювалися про це (2)	6,939	0,074
	Прагнення зберегти (9)	Прагнення зберегти (1)		
	Страх самотності (6)	Страх самотності (6)		
	Вина (8)	Вина (6)		

Як видно з таблиці негативний досвід учасників дослідження, які пережили домашнє насильство, конкретизовано в таких характеристиках як

маніпулювання, вчинок партнера, втрата себе та самозвинувачення, вина. Ті, хто не пережив домашнє насильство загалом пов'язують негативний досвід таких відносин із його фактом. Це дозволяє дійти невтішного висновку у тому, що ставлення до домашньому насильстві істотно диференційовані залежно від досвіду. Ті, хто його мають усвідомлюють наслідки як чинник, який вплинув або їх особистість (втрата себе), або систему взаємовідносин коїться з іншими людьми (маніпуляції, вчинки).

Статистично значущі відмінності за віком та досвідом насильства за методикою Семантичний диференціал (критерії – К-Краскала-Уоллеса для віку та U-Манна-Уїтні для досвіду насильства) не отримані. Однак встановлені статистично значущі відмінності між чоловіками та жінками за параметрами «щасливий-нещасний» семантичного диференціалу (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Статистично-значущі відмінності у розподілі категорії «Гендер»

Розподіл	Категорія(середнє значення)	Коефіцієнт Краскала-Уоллеса	Рівень значущості
Щасливі-нещасні	Жінки (-1)	6,498	0,039
	Чоловіки (-2)		

Залежно від гендерної соціалізації різняться ставлення до щастя у відносинах. Респонденти-чоловіки рідше пов'язують стосунки зі щастям, ніж респонденти жіночої статі. Ймовірно, для них значущість відносин полягає в іншому. Враховуючи отримані відмінності між чоловіками та жінками за параметром «вина ненависті до себе», можна припустити, що жінки більше звинувачують себе в тому, як складаються стосунки і ця обставина стримує позитивне переживання попередніх відносин.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що для більшості респондентів досвід деструктивних відносин мав свої наслідки, які позначилися на їхніх думках, почуттях і діях, а також, що переживаючи цей досвід, значна частина респондентів відчувають негативні очікування потенційного партнера винності» та постійні жалю про втрачені альтернативні

можливості, а також втрачають довіру у близьких відносинах. Це підтверджує те, що феноменологія переживання досвіду домашнього насильства може бути описана на 3-х рівнях відносин (когнітивному, емоційному, поведінковому) і що досвід домашнього насильства негативно впливає на сприйняття відносин у майбутньому.

Загалом результати за методикою «Вимір малоадаптивних форм провини» свідчать про значні відмінності за шкалою «Вина ненависті до себе», що зв'язується нами з екзистенційною провинною (табл. 3.11), між респондентами з досвідом домашнього насильства та респондентами без цього досвіду. Нижче в таблиці 3.11 відображені достовірні відмінності, але ми хотіли б представити результати, що описують параметри малоадаптивних форм провини в цілому за вибіркою.

Таблиця 3.11

Описові статистики за методикою «Вивчення малоадаптивних форм провини»

Шкала	Мін.	Макс.	З досвідом	Без досвіду	Середнє	Стандартне відхилення
Вина того, хто вижив	1	4	2	2	1,98	0,795
Вина відділення	1	4	2	2	1,74	0,694
Вина гіпер відповідальності	1	4	2	2	1,82	0,720
Вина ненависті до себе	1	4	3	2	2,18	1,063

Згідно з концепцією дезадаптивних форм провини Джозефа Вайсса, вина ненависті до себе – це крайня та малоадаптивна форма провини, яка може виникати як наслідок жорстокого та неухважного ставлення батьків, близьких та коханих людей. Це дуже негативна оцінка себе, загальне почуття непридатності. Вона пов'язана з міжособистісною провинною в тому, що люди сприймають цей вкрай негативний погляд на себе, щоб зберегти зв'язок зі

своїми батьками та іншими близькими людьми. Ця форма малоадаптивної провини високому рівні виражена у значній частини респондентів. І саме цю форму малоадаптивної провини ми пов'язуємо з екзистенційною провиною.

За шкалою «Вина ненависті до себе» середнє значення становить – 2,18 (вище за середнє). При цьому стандартне відхилення має високу варіативність. Ми можемо припустити, що такі переживання респондентів як: жаль про втрачені можливості, помилки, вибори, туга, спустошеність, самозвинувачення і навіть ненависть до себе є наслідком пережитого досвіду домашнього насильства і взаємопов'язані з екзистенційною провиною та втраченими можливими «Я». Крім того, у вибірці присутні респонденти, які значуще переживають ці наслідки і ті, хто надає їм невеликого значення.

Вина того, хто вижив, загалом наближається до значення «вище середнього». Згідно з концепцією, «вина вижившого» характеризується патогенним віруванням, що переслідування нормальних цілей та досягнення успіху змусить коханих людей страждати та почуватися неадекватними. Люди, які переживають провину того, хто вижив, вірять, що їхній успіх, все те хороше, що в них викликає нещастя інших, змушує їх почуватися погано.

Вина відділення загалом перебуває у діапазоні середніх значень. Згідно з концепцією, вина відділення також виникає зі страху нашкодити іншим, переслідуючи свої цілі. Вона характеризується патогенним віруванням, що хтось не має права на окреме існування, що відділення або відмінність від близьких та улюблених людей – зрада, воно згубно для них, завдасть їм шкоди та болю.

Вина всеосяжної відповідальності або вина гіпервідповідальності також знаходиться у діапазоні середніх значень. Згідно з концепцією, вина гіпервідповідальності виникає з альтруїзму. Вона передбачає перебільшене почуття відповідальності за турботу про щастя інших. Цей тип провини незмінно супроводжує провину виживлого і провину відділення, але може й зустрічатися окремо від них. Вина гіпервідповідальності може розглядатися як перебільшення адаптивної вини.

За шкалою «Вина ненависті себе» залежно від досвіду домашнього (партнерського) насильства – спостерігаються розбіжності середніх значеннях. У групі «Без досвіду насильства» середнє значення – 2 (це не перевищує середній показник згідно з інтерпретацією методики), а у групі «З досвідом насильства» середнє значення – 3 (перевищує середній показник, згідно з інтерпретацією методики). Відмінності свідчать, що одним із наслідків пережитого досвіду домашнього (партнерського) насильства є переживання екзистенційної провини. Це також підтверджується результатами напівструктурованого інтерв'ю.

Таким чином, після досвіду деструктивних відносин, респонденти схильні переживати близькі до екзистенційної вини.

Нами було проведено порівняльний аналіз виразності малоадаптивних форм провини у респондентів, які пережили насильство у відносинах та без такого досвіду. Достовірні відмінності отримані лише за шкалою «вина ненависті себе» (табл. 3.12):

Таблиця 3.12

Розподіл значимості середніх значень за групами

Розподіл	Категорія (середнє значення)	Коефіцієнт U-Манна- Уїтні	Рівень значущості
Вина ненависті до себе	З досвідом насильства (3)	152	0,001
	Без досвіду насильства (2)		
Вина ненависті до себе	Вплинув позитивно (1)	11,375	0,023
	З'явилися жалю і самозвинувачення (3)		

Як видно з таблиці, респонденти, які мають досвід насильства в минулих відносинах, мають вищий рівень провини і відчувають ненависть до себе. Ця форма малоадаптивної провини згідно з концепцією Джозефа Вайсса має взаємозв'язок з екзистенційною провинною, при якій людина відчуває провину в першу чергу перед собою. Ймовірно, одним із наслідків досвіду домашнього (партнерського) насильства є переживання втрат свого «Я», втрати себе.

Людина розуміє, чим їй довелося пожертвувати заради партнера, схильного до насильства, і переживає, чому він це дозволив по відношенню до себе.

Екзистенційна вина – це передусім вина людини перед собою. Саме цей сенс екзистенційної провини розвиває у своїх роботах М. Хайдеггер. Вина – це важлива частина буття людини, оскільки людина у своєму існуванні неминуче «відстає від своїх можливостей». Ніхто не може реалізувати можливості, що надаються життям повністю, кожен здійснюваний вибір означає відмову від інших можливостей.

У цьому сенсі людина, яка пережила досвід домашнього насильства в партнерських відносинах, обравши вступити в ці відносини, залишатися в них або закінчити - відмовила собі від можливості уникнути цей травмуючий досвід. Людина, яка переживає досвід домашнього насильства з боку партнера, може відчувати провину передусім перед собою: за те, що дозволила цьому статися.

Крім того, досвід деструктивних відносин може посилювати, так і послаблювати провину ненависті до себе. Респонденти, які рідше відзначають позитивні наслідки цього досвіду (наприклад, особистісне зростання), більшою мірою відчувають провину перед собою.

У відповідях частіше зустрічаються жалю про втрачені можливості; вони частіше говорять про те, що втратили довіру до протилежної статі, почали шукати причини проблем у відносинах у собі, звернулися до психолога тощо. Розуміння користі негативних відносин, уміння «витягувати уроки» і рухатися далі, знижують самозниження і звинувачення себе в тому, що сталося. Цей факт має істотне значення для надання психологічної допомоги тим, хто пережив домашнє насильство. Вилучення позитивного досвіду з того, що сталося, сприятиме зміцненню самооцінки та самоприйняттю жертв домашнього насильства.

Важливо, що переживання особистістю малоадаптивних форм провини проявляється лише на рівні інших аспектів перебування у відносинах (табл. 3.13).

Розподіл значимості середніх значень за різними параметрами

Розподіл	Категорія (середнє значення)	Коефіцієнт К-Краскала- Уолліса	Рівень значущості
Вина Відділення	Чоловіки (1)	6,473	0,039
	Жінки (2)		
Вина Відділення	Недовгі стосунки (2)	8,753	0,013
	Тривалі стосунки (4)		
Вина Вижилого	Ініціатор партнер (3)	10,459	0,015
	Ініціатор респондент (4)		
Вина ненависті до себе	Ініціатор партнер (2)	7,957	0,047
	Ініціатор респондент (1)		

Приміром, провину відділення частіше відчують жінки (6,473), тобто. проводячи час окремо від партнера, маючи особистий простір – вони почуваються винними за це. Ймовірно, це взаємопов'язано з тенденцією нормалізації деструктивних відносин у суспільстві, зокрема з гендерними стереотипами, які суспільство підживлює. Наприклад, стереотипи у тому, що чоловік має контролювати спілкування своєї партнерки коїться з іншими людьми, або у тому, що з жінок і може бути вільного часу, вони мають займатися господарством та вихованням дітей.

Також Вину відділення найчастіше відчують ті респонденти, деструктивні відносини яких тривали довше (8,753). Інакше кажучи, чим довше людина залишалася в тих відносинах, тим вища ймовірність того, що вона відчуватиме цю форму малоадаптивної провини. З іншого боку, можна зробити припущення, що респондентам схильний випробовувати провину відділення, складніше завершити відносини, навіть у яких їм некомфортно.

Провину того, хто вижив, схильні відчувати ті респонденти, які самі були ініціаторами розлучення (10,459). Інакше висловлюючись, приймаючи рішення закінчити відносини людина може брати він відповідальність за результат цих відносин і звинувачувати себе за те, що все могло бути інакше.

Провину ненависті себе, навпаки, схильні відчувати ті респонденти, відносини яких закінчилися з ініціативи партнера (7,957). Інакше висловлюючись, респонденти, зіштовхуючись у процесі відносин із агресивним поведінкою партнера, не розлучалися із нею, знаходили причину цього у собі і починали звинувачувати себе.

Таким чином, отримані дані свідчать про взаємозв'язок досвіду домашнього насильства з Виною ненависті до себе, що зв'язується з екзистенційною виною. Крім того, переживання особистістю малоадаптивних форм провини проявляється на рівні інших аспектів перебування у відносинах: гендер, тривалість та фактор ініціативи завершення відносин.

Кореляційний аналіз за критерієм Ро-Спірмена (табл. 3.14), дозволив виявити статистично значущий зворотний взаємозв'язок шкали «створювати-руйнувати» семантичного диференціала зі шкалою «Вина вижив». Респонденти з більш вираженою «виною того, хто вижив», рідше асоціюють відносини з дією «створювати» або «руйнувати». Можна припустити, що респонденти відчують провину відділення, що проявляється у жертві своїми потребами на догоду іншому – менш схильні закінчувати (руйнувати) відносини, навіть якщо їм у них некомфортно, і навіть може бути складно починати (створювати) відносини з новим партнером.

Таблиця 3.14

Статистично значущі кореляції

Шкала 1	Шкала 2	Коефіцієнт кореляції (r)	Рівень значущості (p)
Створювати-руйнувати	Вина того, хто вижив	-0,279	0,050
Приємний-неприємний	Вина гіпервідповідальності	-0,489	0,021

Також встановлено, що параметр «приємний-неприємний» статистично значуще негативно взаємопов'язаний зі шкалою «вина всеосяжної відповідальності» (рис. 3.5). Інакше кажучи, респонденти з більш вираженою провинною гіпервідповідальності, яка проявляється у перебільшеному почутті

відповідальності за турботу про щастя інших у відносинах, рідше асоціюють відносини з емоційним компонентом «неприємний». Тобто ті, хто відчувають провину гіпервідповідальності, рідше переживають почуття задоволення у зв'язку з тим, що постійно дбають про стан партнера.

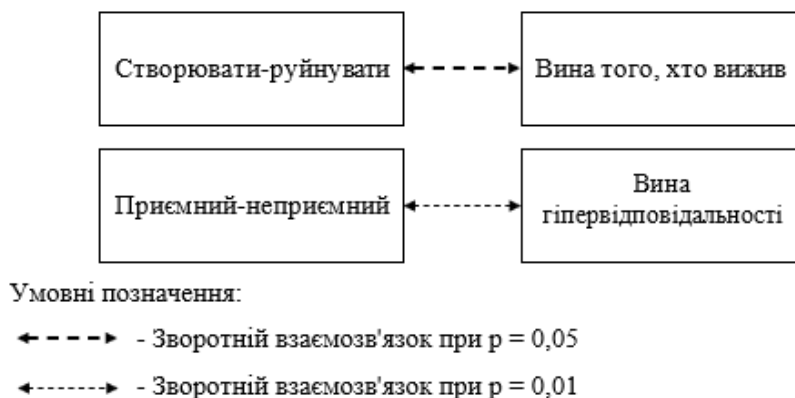

Рис. 3.5 Плеяда взаємозв'язків між параметрами Семантичного диференціалу та формами дезадаптивної провини

Інших статистично значущих кореляцій не виділилося. Це може бути пов'язано з тим, що немає прямих кореляцій, але вони можуть бути опосередкованими.

У цілому нині, порівняльний і кореляційний аналізи свідчать, що залежно від досвіду домашнього (партнерського) насильства такі компоненти відносин як: тривалість, завершення і осмислення цього – значно різняться в респондентів. Крім того, в картині переживання особистістю досвіду насильства у відносинах респонденти розрізняються за показниками малоадаптивних форм провини, особливо інтерес представляє значну відмінність за показником «Вина ненависті до себе». Це дозволяє зробити висновок, що в більшості випадків досвід домашнього насильства може сприяти посиленню екзистенційної вини – підтверджується.

З метою зменшення обсягу змінних та опису узагальненої картини переживання досвіду деструктивних відносин був використаний факторний аналіз, метод головних компонентів. Визначення числа основних компонентів було проведено з допомогою критерію Кайзера, увійшли чинники зі своїм значенням вище одного (рис. 3.6). З отриманих 9 вибрано 7 факторів. Ці

фактори зазнали обертання методом варимакс. Фактор 1 пояснює 10,494% сукупної дисперсії, фактор 2-9,254%, фактор 3-8,343%, фактор 4-8,027%, фактор 5-7,639%, фактор 6-7,340% і фактор 7 пояснює 7,101% сукупності. Усі 7 чинників у сумі дають пояснювальну здатність 58,197%, що достатньо для якісних досліджень. Обсяг поясненої дисперсії за факторами розподілився досить рівномірно, що свідчить про приблизну рівноцінність виділених семи факторів.

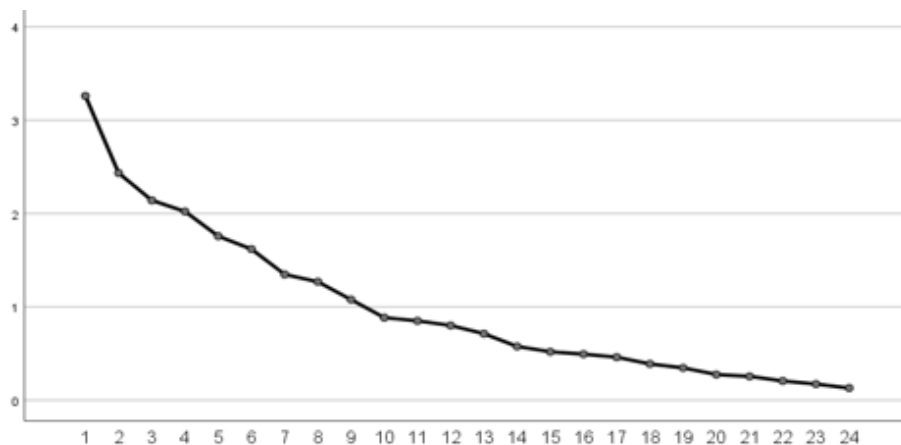

Рис. 3.6 Графік своїх значень чинників.

За критерієм факторного навантаження більшим за 0.5, у перший фактор були об'єднані такі змінні: «Думки про розставання», «Негативний досвід», «Вина ненависті до себе», «Зміни», «Як вплинув досвід» (табл. 3.15).

Перша змінна містить міркування респондентів щодо намірів вийти з тих стосунків та мотивів там залишитися. При цьому хтось говорив про те, що не закінчували ці відносини, оскільки бачили причину проблем у відносинах лише в собі, намагалися міняти себе та підлаштовувалися під партнера; когось утримував страх самотності та думки про те, що вони «...більше нікому не потрібні»; інших утримувало прагнення не здаватися і зберегти відносини будь-яким способом.

Друга змінна включає опис самого негативного досвіду відносин респондентів. При цьому хтось наголошує на ньому фізичне чи психологічне насильство з боку партнера; хтось описує цей досвід у термінах співзалежності; хтось пов'язує цей досвід із маніпулюванням партнера; інші

відзначають у цьому досвіді зраду, обман чи зраду партнера; в описах деяких респондентів зустрічаються посилання на можливі втрачені «Я».

Третя змінна - має на увазі високий рівень такої форми дезадаптивної провини, як Вина ненависті до себе, яка у нашому дослідженні пов'язується з екзистенційною провинною.

Четверта змінна містить міркування респондентів щодо «корисності» досвіду відносин. При цьому хтось із них вважає, що завдяки цьому досвіду змогли вибудувати особисті межі; хтось став більш усвідомлено та ретельно підходити до вибору партнера; деякі змінили свої патерни поведінки у відносинах; інші знайшли причину проблем у відносинах у собі та звернулися у зв'язку з цим до психолога.

До п'ятої змінної увійшли відповіді респондентів пов'язані з їх негативними особистісними змінами після тих відносин. При цьому хтось відзначає втрату довіри та негативні очікування до потенційного партнера; інші свідчать, що після цих відносин вони почали звинувачувати себе і відчувати ненависть себе.

Отже, перший чинник можна інтерпретувати, як «Пояснення себе», до нього увійшли питання, спрямовані здебільшого те що, як у респондентів вплинув той досвід відносин і як вони собі його пояснюють.

Таблиця 3.15

Фактори та середні значення змінних

Чинник	Змінні					Дисперсія
Пояснення самому собі	Думки про розлучення (0,742)	Негативний досвід (0,735)	Вина ненависті до себе (0,612)	Зміни (0,526)	Як вплинув досвід (0,547)	10,494%
Непережитий досвід відносин	Жаль (0,826)	Нині на лінії (-0,690)		Відносин (-0,646)	Спогади (0,478)	9,254%
Злиття з партнером та страх близькості	Як вплинув досвід (-0,448)		Вина відділення (0,735)	Тривалість (0,762)		8,343%

Закінчення Табл. 3.15

Чинник	Змінні				Дисперсія
Переживання відповідальності за розлучення	Відносини (-0,415)	Вихід із відносин (0,746),	Гендер (0,658),	Вина гіпервідповідальності (0,477)	8,027%
Близькість колишнього партнера	Освіта (0,772)		Партнер (0,571)	Досвід на лінії (0,558)	7,639%
Актуальність переживань	Спогади (0,461)	Вік (-0,430)	Невисловленість (0,879)		7,340%
Втрачені «Я»	Уникнути розставання (-0,478)	Вина вижого (0,855)	Вина гіпервідповідальності (0,589)		7,101%

За тим же критерієм відбору, у другий фактор були об'єднані змінні (табл. 3.15): «Жалі», «Зараз на лінії», «Відносини», «Спогади». Перша змінна містить відповіді респондентів щодо жалю, що ці відносини закінчилися. Друга змінна включає позначки на тимчасовій лінії, тобто. де себе актуального визначає людина – ближча до минулого. Третя змінна визначає факт відсутності романтичних відносин на даний момент дослідження. Четверта змінна визначає частоту спогадів респондентами минулих стосунків. Отже, другий чинник можна інтерпретувати як «Почуття незавершеності», до нього увійшли здебільшого питання, спрямовані на те, як респонденти зараз переживають той досвід стосунків.

За тим самим критерієм відбору, у третій чинник було об'єднано змінні: «Як вплинув досвід», «Вина відділення» та «Тривалість».

Перша змінна містить відповіді респондентів пов'язані зі своїми негативними особистісними змінами після відносин.

Друга змінна має на увазі високий рівень такої форми дезадаптивної провини як Вина відділення.

Третя змінна визначає тривалість тих негативних відносин. Отже, третій чинник можна інтерпретувати як «Злиття з партнером», до нього увійшли переважно питання та шкала методики, що описують нездатність завершити відносини.

За тим же критерієм відбору, у четвертий фактор були об'єднані змінні: «Відносини», «Вихід із відносин», «Гендер» та «Вина гіпервідповідальності». Перша змінна підтверджує факт відсутності романтичних відносин на даний момент дослідження. Друга змінна включає опис того, як закінчилися ті відносини, хто був ініціатор. При цьому, хтось відзначає усвідомлене взаємне рішення розлучитися; хтось вирішив розлучитися після одного чи кількох випадків насильства; деякі пов'язують кінець відносин із «негативним» вчинком партнера. Третя змінна об'єднала респондентів із жіночим типом гендерної соціалізації. Четверта змінна має на увазі високий рівень такої форми дезадаптивної провини, як вина гіпервідповідальності.

За тим же критерієм відбору, у п'ятий фактор були об'єднані змінні: Освіта, Партнер, Досвід на лінії. Перша змінна підтверджує високий рівень освіти респондентів. Друга змінна включає опис респондентами партнера в тих відносинах. При цьому хтось описує його як амбівалентного та непостійного; хтось як егоїстичного та самозакоханого; деякі вважають його швидше інфантильним, заплутаним і не здатним відповідати за свої вчинки; інші вважають свого партнера агресором і аб'юзером, що завдав їм фізичного або психологічного болю. Третя змінна включає позначки на тимчасовій лінії того досвіду респондентами – ближче до теперішнього. Отже, п'ятий чинник можна інтерпретувати як актуальність образу колишнього партнера, його близькість до людини.

За тим же критерієм відбору, у шостий фактор об'єднувалися змінні: «Спогади», «Вік», «Невисловленість». Перша змінна визначає частоту спогадів респондентами минулих стосунків. Друга змінна включає факт біологічного віку (молодше). Третя змінна містить міркування респондентів щодо того, що вони хотіли б висловити/зробити партнерові. При цьому хтось говорить про втрачені можливості, про жаль, про свої помилки і про те, що зараз вони зробили б багато чого по-іншому; інші хотіли б висловити, що вони думають про партнера їм в обличчя або сказати: «Зі мною так не можна!».

Отже, шостий чинник фактично відбиває ще непережитість відносин, їх актуальність у цьому, підтримувана почуттям образи.

За тим же критерієм відбору, у сьомий фактор були об'єднані змінні: «Уникнути розставання», «вина вижив», «вина гіпервідповідальності». Перша змінна містить міркування респондентів щодо можливості уникнути розставання. При цьому хтось говорить про те, що уникнути розставання можна було б, якби вони поводитися по-іншому, зробили більше/краще і т.д.; деякі вважають, що було докладено недостатньо спільних зусиль для збереження відносин; інші навпаки вважають, що розставання можна було б уникнути тільки, якби партнер поведився інакше. Друга та третя змінні має на увазі високий рівень таких форм дезадаптивної провини, як Вина вижилого та Вина гіпервідповідальності. Отже, сьомий чинник можна інтерпретувати як «Втрачені Я», т.к. до нього увійшов параметр жалю про втрачену можливість зберегти ті відносини, і навіть 2 форми дезадаптивної провини: перша (Вина вижив) характеризується схильністю жертвувати своїми потребами на угоду іншому (у разі – на угоду партнера); Друга (вина гіпервідповідальності) характеризується перебільшеним почуттям відповідальності за щастя інших.

Таким чином, дані факторного аналізу свідчать про можливість виділити такі компоненти переживання досвіду домашнього насильства, як пояснення самому собі, почуття незавершеності, злиття з партнером і страх близькості. Це дозволяє створити деяку структуру переживання досвіду відносин, у яких мало місце насильство.

На основі виділених 7 факторів, нами було проведено кластерний аналіз даних, проте класи виділено не були. Також ми провели дискримінантний аналіз, який виділив змінних, дозволяють розділити респондентів на групи. Це може свідчити про комплексність думок, почуттів та дій, а також близькість переживань досвіду домашнього насильства та уявлень про домашнє насильство. Тобто, у відповідях респондентів знаходив відображення весь спектр переживань, які диференційовані за факторами.

3.2 Дослідження переживання досвіду насильства у партнерських відносинах через інтерв'ю

Для деталізації та повнішого аналізу феноменології досвіду домашнього насильства у дослідженні було передбачено очне інтерв'ю з учасниками, які пережили домашнє насильство. В інтерв'ю взяли участь 4 жінок, які пережили домашнє насильство.

Інтерв'ю включало наратив, жінкам пропонувалося розповісти про свій досвід домашнього (партнерського) насильства в цілому, або говорити про якусь конкретну ситуацію. Також інтерв'ю включало 10 відкритих питань. Нам було важливо врахувати фактор унікальності переживання цього досвіду для кожної людини і не викликати ретравматизацію у респондентів. У зв'язку з цим не всі питання були обов'язковими: деякі з них респонденти могли не відповідати або спочатку ці питання не задавалися.

На даному етапі дослідження респондентам пропонувалося на вибір: говорити про цей досвід загалом або вибрати якусь конкретну ситуацію. Показовим є те, що всі респонденти починали наратив із конкретної ситуації, але в результаті говорили про весь досвід загалом. Ми можемо припустити, що структурно говорити про цей досвід – складно для респондентів. Багато аспектів плутаються, події не завжди вишиковуються в хронологічний ряд, спогади викликають багато переживань, емоцій тощо.

Для аналізу та інтерпретації описів використовувався метод продукування сенсу за допомогою ситуативних прийомів – найбільш часто зустрічається форма якісного аналізу, що є вільною взаємодією технік. Застосовувалися такі процедури: категоризація значень та його кодування (контент-аналіз); виділення звучать у текстах тем; конденсація смислів; вимір (підрахунок частоти згадки категорій, що цікавлять нас); порівняння як окремих висловлювань, так і цілих текстів між собою. Проведений контент-аналіз показав, що описуючи досвід домашнього насильства, респонденти ділилися своїми думками, почуттями. Вони описували свою поведінку у

ситуаціях насильства, себе та партнера. Деякі характеристики стосувалися переживань пов'язаних із почуттям провини та втратою себе у цих відносинах.

Частота розподілу та змістовна характеристика кожної категорії представлена таблицях (3.16- 3.24).

Перше, що хотілося б відзначити, це схожість семантичних одиниць, виділених в онлайн-опитуванні та інтерв'ю, що описує реальні випадки насильства. Як при онлайн-опитуванні, так і в наративах учасники обов'язково акцентували увагу на описі своїх почуттів та думок, образі партнера, наслідків пережитого досвіду. Також у особистих історіях простежується тенденція розповісти саме про насильство, згадувати втрачені Я, говорити про власну провину. Подібність змісту онлайн-опитування та особистих історій свідчить про валідність результатів, отриманих за допомогою напівструктурованого інтерв'ю.

У той же час в особистих історіях присутні описи себе та своєї поведінки у ситуаціях. Цей аспект доповнює феноменологію переживань усвідомленням свого місця у ситуації насильства, особистих характеристик. Це найменш складова, що дозволяє зробити висновок про те, що жінкам, які пережили домашнє насильство важко оцінювати себе в даній ситуації, вони ніби виносять за дужки себе, поділяють себе і ситуацію насильства.

Загалом проведений контент-аналіз наративів дозволив узагальнити результати в такий спосіб.

Категорія «Думки»у наративах респондентів найбільш уживана. Вона зустрічається 184 разів (середнє значення – 23). Ця категорія присвоювалася частини наративу або відповіді на запитання, за умови, що формулювання починалося з «Я думаю, що...», «Я зрозуміла, що...» і т.д., а також у тих випадках, коли респонденти описували свою думку, погляди, переконання (табл. 3.16).

Переважно у цій категорії зустрічаються думки респондентів про те, чому партнер поведився так чи інакше, пояснення собі того, що відбувається, міркування у процесі відносин тощо.

Приклад індуктивного кодування категорії «Думки»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Думки	Думка, погляди, переконання	Я завжди вважала, що чоловік він стіна, захисник.
	Думки про те, чому партнер поведився так чи інакше,	... казала собі: “Ну, буде краще. Буде колись усе, влаштується, коли в нас життя налагодиться”. Тому що він роботу втратив - я пояснювала собі, - може бути у нього поганий день, може, у нього настрої просто поганий.
	Пояснення собі те, що відбувається	Коли він не бив мене, не кричав, я була дуже спокійна та щаслива. Тому що мені здавалося, що саме таким він і має бути. У такі моменти я думала, що поведжуся правильно і тому я якраз і отримую таке приємне спілкування.
	Міркування у процесі відносин	Я думала: “Ну, уб'є – уб'є. Що мені робити? Мені подітися нікуди, тікати нікуди, друзів немає”. Звертатися не знала до кого. Просто здалася та жила. Тому що я не знала... я не вірила взагалі, що я можу щось зробити.

Цікаво, що в ході онлайн-опитування респонденти найчастіше ділилися думками про розставання або те, що нікому не потрібні. У особистих історіях думки жінок, які пережили домашнє насильство, більшою мірою стосувалися причин тієї чи іншої поведінки партнера; простежується тенденція пояснити собі те, що відбувалося у цих відносинах, зрозуміти свого партнера, надати сенсу насильству.

Насправді ж, насильство не може бути пояснено жодними об'єктивними причинами. З іншого боку, часто вони описували свої думки щодо процесу відносин, тобто. те, що вони собі говорили, як вони підтримували себе.

Категорія «Почуття» у наративах респондентів зустрічається 98 разів (середнє значення – 12,5). Ця категорія присвоювалася частини наративу або відповіді на запитання, за умови, що формулювання починалося з: «Я відчуваю, що...», «Я відчуваю, що...» а також у тих випадках, коли респонденти описували свої переживання (Табл. 3.17).

Переважно у цій категорії зустрічаються емоції, почуття, переживання респондентів, які викликають у них партнер, спогади про ті стосунки, вони самі.

Таблиця 3.17

Приклад індуктивного кодування категорії «Почуття»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Почуття	Опис переживань	Я його боялася і, мабуть, досі боюсь.
	Емоції, почуття, переживання, які викликає партнер	...я відчувала якусь зраду. Було відчуття, що щось не так, але ти не до кінця розумієш, що взагалі відбувається, тільки відчуваєш дискомфорт.
	Емоції, почуття, переживання, які викликають спогади про ті відносини	Якогось негативу немає, але немає і позитиву, скажімо, тобто. нічого, відлягло.
	Емоції, почуття, переживання, що виникають стосовно себе	...досі жалість до себе, біль, образа, приниження, іноді ненавиджу себе.

При описі своїх почуттів жінки концентрувалися на спогадах та ставленні до себе. Аналогічна тенденція простежувалася і онлайн-опитуванні. Поруч із досвід переживань включав і емоції стосовно партнеру, безпосередні переживання пов'язані з стосунками у парі.

В описах почуттів можна простежити тенденцію у бік почуття провини, жалю та туги. Така тенденція простежується щодо спогадів і по відношенню до себе, партнер часто викликає почуття образи, агресії або повну відсутність емоцій/почуттів.

Категорія «Дії» у нарративах респондентів зустрічається у середньому 109 разів (середнє значення – 13,6). Ця категорія присвоювалася тій частині нарратива чи відповіді питання, де респонденти описували своє поведінка у відносинах чи після них (табл. 3.18).

Приклад індуктивного кодування категорії «Дії»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Дії	Опис своєї поведінки у відносинах	...з часом, вже ближче до кінця – я робила так само, як він: він починав мене ігнорувати, я ігнорувала його у відповідь
	Опис своєї поведінки після завершення стосунків	...так, він мене бив, але я почала сумувати за ним чомусь і сама написала дні через 3.

На відміну від онлайн-опитування в цій категорії жінки переважно концентрувалися на описі своєї поведінки в парі. Вони рідко говорили про можливість зміни своєї поведінки (втрачені можливості), завершеності відносин чи спробах відстояти, захистити себе. У поведінці простежується тенденція до пасивної агресії.

Категорія «Насильство» у наративах респондентів зустрічається 108 разів (середнє значення – 13,5). Ця категорія надавалася тій частині наративу чи відповіді питання, де респонденти описували той чи інший прояв насильства з боку партнера (табл. 3.19).

Таблиця 3.19

Приклад індуктивного кодування категорії «Насильство»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Насильство	Опис проявів насильства з боку партнера	...з приводу домашнього насильства було все: і вербальне і моральне приниження, і у фізичному плані теж, і в сексуальному плані. Він намагався мене душити багато разів. Він навіть намагався контролювати мене фінансово, він все тримав під своїм контролем. Він вимагав віддавати йому зарплату, а якщо я заперечувала, тоді він мене шльопав по обличчю і скручував мені руки і все одно забирав.
		Він контролював усі аспекти: що мені читати, з ким мені розмовляти, як мені розмовляти, що носити, носити косметику чи ні.
		Я ніколи не знала, що від нього чекати, я не знала, як він реагуватиме. Це завжди було сюрпризом.

Категорія «наси́льство» в онлайн-опитуванні була представлена як частина негативного досвіду разом з іншими проявами взаємодії в парі (наприклад, маніпулюванням, співзалежністю, негативними вчинками). У особисті історії жінки концентрувалися на описі деталей насильства. Зокрема, вони описували види насильства, насильницькі дії, що загрожують життю та здоров'ю. Це дозволило відтворити атмосферу насильства і докладніше описати ситуацію домашнього насильства.

Категорія «Наслідки насильства» у наративах респондентів зустрічається 118 разів (середнє значення – 14,7). Ця категорія присвоювалася тій частині наратива чи відповіді питання, де респонденти описували те, як досвід цих відносин вплинув ними (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Приклад індуктивного кодування категорії «Наслідки насильства»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Наслідки насильства	Опис того, як досвід домашнього насильства вплинув	...коли ми разом жили з ним, у мене була деградація особистості, почалася і ось досі. Зараз я проходжу терапію. У мене ПТСР, панічні атаки, у мене розвинулася параноя. Мені дуже важко іноді буває. У мене бувають flashback іноді. Часто не можу заснути, погано сплю; якщо засинаю, то в мене дуже дивні сни, часто навіть сниться, що я повернулася до нього, я не знаю, яким чином. І знову під замком, не можу вийти і завжди страшно.
		...це був величезний і жахливий удар, так, я не знаю насправді, чи зможу я колись нормально ставитися до чоловіків, не знаю, може, й не буду.

Якщо при описі наслідків досвіду насильства в онлайн-опитуванні респонденти, крім негативних аспектів, говорили про усвідомлення свого життя, особистісне зростання, краще розуміння інших людей, то в особистих історіях домінувала травматизація пережитим насильством. Практично всі жінки говорили про фізичні та психологічні страждання як у минулому, так і

в сьогодні, які продовжують впливати на їхнє життя і не дозволяють повернутися до нормального життя, будувати стосунки.

Категорія «Вина» у наративах респондентів зустрічається 111 разів (середнє значення – 14). Ця категорія присвоювалася тій частині наратива чи відповіді питання, які схожі на екзистенційну провину (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

Приклад індуктивного кодування категорії «Вина»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Вина	Опис пов'язаний з екзистенційною виною	...у мене була часта відраза до себе і навіть ненависть, тому що я весь час звинувачую себе в тому, що я не пішла від нього, коли з'явився перший сигнал.
		Я почувала себе слабкою, поганою, тому що я дозволила так до себе ставитися. Мені було соромно, я... взагалі, відчувала перед собою провину і я досі відчуваю провину. Мені здається, що сама себе не захистила, і я винна в тому, що я зробила. Мені щоразу всі пояснюють, що це не я винна і, що взагалі-то людина має відповідальність за її дії і це її відповідальність у тому, що вона певним чином вчиняла акти насильства стосовно мене. Але все одно якось глибоко і внутрішньо мені... я навіть ненависть до себе відчуваю за те, що я себе не вберегла і за те, що я дозволила собі у це увійти та вийти з такими серйозними втратами

Відсилання до екзистенційної провини в онлайн-опитуванні простежувалися в описах почуттів респондентів. Дуже часто вони були взаємопов'язані з ненавистю до себе, образою на себе та жалем про свої дії, вибори. Також вина зустрічалася у відповідях респондентів щодо наслідків тих відносин, багато хто говорив про те, що стали звинувачувати себе за те, що сталося, причому деякі бачили в цьому для себе користь, зону розвитку. Крім того, деякі респонденти називали як причину, через яку вони не уникали свого партнера – саме провину перед собою. В описах особистих історій, ми чітко простежуємо тенденцію самозвинувачення, жінки говорять про те, що вони

звинувачують себе, ненавидять себе за те, що не вберегли самі себе від цього досвіду. Наративи підтверджують про зміцнення почуття провини перед самим собою у тих, хто пережив досвід домашнього насильства.

Категорія «Втрачені Я» у наративах респондентів зустрічається 78 разів (середнє значення – 10). Ця категорія присвоювалася тій частині нарратива чи відповіді питання, які схожі на втрачені можливі «Я» (табл. 3.22).

Таблиця 3.22

Приклад індуктивного кодування категорії «Втрачені «Я»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Втрачені «Я»	Опис пов'язаний із втраченими можливими «Я»	Я потім просто думала, поверталася до цієї думки, що даремно тоді не пішла, що тоді б це було моє рішення і тоді у мене... ось точка старту... я була в більшому ресурсі, не дивлячись на те, що я була вагітна. І, якби я на той момент прийняла рішення, звичайно, це було б пережите інакше. Але все сталося так, як сталося.
		...зараз я взагалі не знаю, хто я, абсолютно. Я не маю образу «Я». Мене мотає з боку в бік і я не можу зібрати свій образ, я не можу сказати, що я така чи така. Я у всіх випадках різна, з усіма людьми абсолютно різна, сама з собою я абсолютно різна і всі крайнощі в крайність. Я б сказала, що моя особистість розщипилася особистостей на 5, напевно, і зараз я їх збираю по-тихеньку. Так чи інакше я вже не та людина, якою була до неї і ніколи такої знову не стану.

Втрачені «Я» в онлайн-опитуванні зустрічалися при описі негативного досвіду відносин, почуттів, що викликаються спогадами про той досвід, а також в інших відповідях респондентів. В особистих історіях втрачені «Я» розкривали глибину переживання домашнього насильства. Жінки говорили про те, як інакше вони могли поводитися в конкретній ситуації, як могли дати відсіч, як могли спочатку не вступати в ці відносини, і про те, як би це позначилося на них зараз. Крім того, в деяких наративах трапляються прямі

описи наслідків досвіду домашнього насильства, таких як: втрата себе як особистості, неможливості описати свій образ «Я».

Категорія «Образ себе» у наративах респондентів зустрічається 46 разів (середнє значення –5,7). Ця категорія присвоювалася тій частині нарратива чи відповіді питання, де респонденти описували свій образ, як і змінювався тощо. (Табл. 3.23).

Таблиця 3.23

Приклад індуктивного кодування категорії «Образ себе»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Образ себе	Опис свого образу у відносинах	...Можливо, справа в тому, що я не схильна скиглити. Я навпаки хіба що схильна у всьому шукати позитив, бачити позитивне, погане забувати.
		...напевно, його можна зрозуміти: характер у мене іноді буває огидний, поганий, я буваю дуже безглуздою, буває запальна.

Спосіб себе не зустрічався у відповідях респондентів при онлайн-опитуванні. У наративах його зміст стосувався розкриття своїх особистісних особливостей. Жінки намагалися охарактеризувати різні сторони своєї особистості, щоб виправдати чи пояснити свої дії та вчинки у ситуації насильства. Категорія «Образ партнера» у наративі респондентів зустрічається 84 разів (середнє значення – 10,5). Ця категорія присвоювалася тій частині нарратива чи відповіді питання, де респонденти описували свого партнера у відносинах (табл. 3.24).

Таблиця 3.24

Приклад індуктивного кодування категорії «Образ партнера»

Назва коду	Конденсація сенсу	Закодований фрагмент інтерв'ю
Образ партнера	Опис образу партнера у тих відносинах	Після того, як ми одружилися, він дуже різко змінився.
		Наступного ранку він завжди поведився, ніби він нічого такого не зробив, ніби все нормально і посміхався.
		Він у моїх очах дуже сильно впав як чоловік, як людина. Я втратила до нього повагу.

В онлайн-опитуванні партнер описувався з рольової позиції - егоїст, аб'юзер, амбівалентний, інфантильний. У особистих історіях образ партнера – це насамперед переживання процесів і відносин іншу людину. Жінки говорили про розчарування, про нерозуміння, про зміну (він не той, ким був до весілля), тобто насамперед характеризували емоційне ставлення до партнера, ніж його образ.

Порівнюючи частоту згадувань категорій можна побачити, що когнітивна складова зустрічається в наративах набагато більше, ніж, наприклад, емоційна чи поведінкова. Інакше висловлюючись, респонденти раціоналізують свій досвід, що є способом психологічно захистити свою психіку від важких переживань. Крім того, з опису «думок», впливає, що респонденти схильні надавати той чи інший зміст своїм помилкам, але не поведінці партнера (Табл. 3.25).

Таблиця 3.25

Співвідношення частоти народження категорій тріади Тетенса

Категорія	Частота народження
Думки	184
Почуття	98
Дії	109

Також показовим є, що частота описів образу партнера явно вище, ніж описів образу себе. Інакше кажучи, досвід домашнього (партнерського) насильства може призводити до того, що людина втрачає образ себе, за дуже конкретним і виразним партнером, який займає майже весь простір відносин (табл. 3.26). Або витісняє свій образ із ситуації насильства.

Таблиця 3.26

Співвідношення частоти народження категорій «Образ партнера» і «Образ себе»

Категорія	Частота народження
Образ себе	46
Образ партнера	84

Описуючи досвід жінки наголошують на тому, як вони це собі зараз пояснюють; спогади викликають вони безліч почуттів, найближче до яких – вина. Наслідки досвіду домашнього насильства лежать в одній площині із втраченими «Я» та виною. Дії, які робили жінки в тих відносинах також взаємопов'язані з провиною, немов спроби щось зробити (взяти на себе відповідальність за те, що відбувається), ні до чого не призводять (партнер і ситуація не змінюється) – це змушує звинувачувати себе. З іншого боку, як бачимо найдалшою точкою є образ себе, тобто. описуючи цей досвід жінки засувають себе на задній план, виносять за дужки, ніби їм немає місця у цих спогадах, стосунках; вони не знають, як описати образ себе. Така наочна картина особистих історій ще раз підтверджує відносної екзистенційної провини та втрачених можливих «Я», які стають ключовими наслідками та проявами досвіду домашнього (партнерського) насильства.

Проведений контент-аналіз напівструктурованого інтерв'ю показав, що респонденти описуючи те, як вони переживають досвід домашнього (партнерського) насильства, наголошують на когнітивній складовій, образі партнера, своїй вині та жалю про втрачені можливості. Інакше кажучи, для людини, яка переживає такий досвід, можуть бути важливими теми екзистенційної провини, своїх втрачених «Я».

ВИСНОВКИ

1. Домашнє насильство в сучасних переважно зарубіжних дослідженнях найчастіше розглядається через пояснення того, яким чином людина опиняється в таких відносинах, чому вона їх обирає. Під домашнім насильством розуміється система взаємовідносин, яка може включати різні форми прояви наступних видів насильства: фізичне, сексуальне, репродуктивне, економічне, матеріальне і психологічне.

2. Структура ставлення до домашнього насильства описується респондентами незалежно від досвіду через такі компоненти: пояснення себе (% поясненої дисперсії – 10,494%), непережитий досвід відносин (9,254%), злиття з партнером і страх близькості (8,343%), переживання відповідальності за розставання (8,027%), близькість колишнього партнера (7,639%), актуальність переживань (7,340%) та втрачені «Я» (7,101%). Кластерний аналіз (метод k-середніх) даних, що не виявив групи, що дискримінуються, дискримінантний аналіз (метод примусового включення і покроковий аналіз), не виділив змінних, що дозволяють розділити респондентів на групи. Це може свідчити про спільність думок, почуттів та дій, а також близькість переживань досвіду домашнього насильства та уявлень про домашнє насильство респондентів. Тобто, у відповідях респондентів знаходив відображення весь спектр переживань, які диференційовані за факторами.

3. Порівняльний аналіз груп респондентів «З досвідом насильства» та «Без досвіду насильства» виявив такі відмінності:

- Для респондентів із досвідом домашнього насильства висока актуальність переживань цього досвіду, який однозначно був емоційно забарвленим та значним епізодом у їхньому житті. Вони частіше згадують нього, тобто. цей досвід продовжує існувати у теперішньому.

- Респонденти, які пережили насильство в романтичних відносинах, частіше асоціюють їх з «негативним» вчинком партнера (зрада, зрада), маніпулюванням, насильством і втратою себе в них (коефіцієнт Хі-квадрат –

22,908, рівень значущості – 0,000).

- Респонденти, які мають досвід насильства в минулих відносинах, мають більш високий рівень провини та відчувають ненависть до себе. Ця форма малоадаптивної провини згідно з концепцією Джозефа Вайсса має взаємозв'язок з екзистенційною провинною, при якій людина відчуває провину в першу чергу перед собою (Коефіцієнт Хі-квадрат – 12,810, рівень значущості – 0,012).

- У відповідях респондентів з досвідом домашнього насильства достовірно частіше зустрічаються жаль про втрачені можливості (Коефіцієнт Хі-квадрат – 9,271, рівень значущості – 0,055); вони частіше говорять про те, що втратили довіру до протилежної статі, почали шукати причини проблем у відносинах у собі, звернулися до психолога тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абраменко, А. И. Практикум по общей психологии / А. И. Абраменко, А. А. Алексеев, В. В. Богословский. - М.: Просвещение, 2011. - 288 с.
2. Алешина, Ю. Е. Проблемы усвоения ролей мужчины и женщины / Ю. Е. Алешина, А. С. Волович. - Самара: Бахрах, 2017. - 408 с.
3. Ананьев, Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. - М.: Наука, 2017. - 379 с.
4. Андреева, Т. В. Социально-психологические проблемы стабильности и успешности брачно-семейных отношений / Т. В. Андреева. - М.: Наука, 2014. - 268 с.
5. Артамонова, Е. И. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / Е. И. Артамонова, Е. В. Екжанова, Е. В. Зырянова. - М.: Издательский центр «Академия», 2012. - 192 с.
6. Архипова, Е. Кризисы семейной жизни / Е. Архипова. - К.: изд. «Фарес», 2016. - 104 с.
7. Барановська, Л. В. Педагогіка та психологія вищої школи / Л. В. Барановська. – Київ: НАУ, 2015. - 240 с.
8. Бондаровська, В. М. Духовність та моральні цінності сучасної української молоді деякі соціально-психологічні аспекти / В. М. Бондаровська. - К.: Науково-дослідний інститут «Проблеми людини», 2019. – 244 с.
9. Булах, І. С. Консультативна психологія / І. С. Булах. - К.: Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 458 с.
10. Бурлачук, Л. Ф. Психотерапія / Л. Ф. Бурлачук, А. С. Кочарян, М. Е. Жидко. – СПб. : Питер, 2012. – 496 с.
11. Варга, А. Я. Системная семейная психотерапия / А. Я. Варга. - СПб., 2011. - 236 с.
12. Венгер, Л. А. Психология / Л. А. Венгер, В. С. Мухина. - М.: Просвещение, 2012. - 336 с.
13. Вердербер, Р. Психология общения / Р. Вердербер, К. Вердербер. - СПб.:

- ЕВРОЗНАК, 2018. - 231 с.
- 14.Васянович, Г. П. Основи психології / Г. П. Васянович. - К.: Педагогічна думка, 2012. – 114 с.
- 15.Воляннюк, Н. Ю. Соціальна психологія / Н. Ю. Воляннюк. - К.: КПІ ім. І. Сікорського, 2019. – 254 с.
- 16.Голод, С. И. Будущая семья: какова она? / С. И. Голод. - М.: Знание, 2020. - 370 с.
- 17.Готтман, Д. 7 принципов счастливого брака, или Эмоциональный интеллект в любви / Д. Готтман. - Москва: Эксмо, 2020. - 352 с.
- 18.Галузинский, В. М. Основи педагогіки та психології вищої школи / В. М. Галузинский. - Київ, 1995. – 279 с.
- 19.Галян, І. М. Психодіагностика / І. М. Галян. - К. : Академвидав, 2011. – 464 с.
- 20.Галян, О. І. Експериментальна психологія / О. І. Галян. - К.: Академвидав, 2012. – 400 с.
- 21.Грановская, Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. - СПб., 2017. - 311 с.
- 22.Грюнвальд, Б. Б. Консультирование семьи / Г. В. Макаби, Б. Б. Грюнвальд. - М.: Когито-Центр, 2018. - 415 с.
- 23.Долбик-Воробей, Т. А. Студенческая молодежь о проблемах брака и рождаемости / Т. А. Долбик-Воробей.- Социологические исследования, 2018. - 394 с.
- 24.Дружинин, В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. - М.: КСП», 2016. - 160 с.
- 25.Жиров, Ю. С. Семья в системе ценностей учащейся молодежи / Ю. С. Жиров. - Москва: Эксмо, 2014. - 312 с.
- 26.Зацепин, В. Н. Семейная жизнь как условие человеческого счастья / В. Н. Зацепин. - Киев: Книга, 2015. - 158 с.
- 27.Иваненков, С. П. Современные семейно-брачные ценности и установки / С. П. Иваненков. - Социологические исследования, 2015. - 254 с.

28. Карабанова, О. А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования / О. А. Карабанова. - М.: Гардарики, 2017. - 320 с.
29. Карцева, Л. В. Модель семьи в условиях трансформации общества / Л. В. Карцева. - Социол. исследования, 2013. - 293 с.
30. Кедярова, Р. Н. Программа «Молодая семья» / Р. Н. Кедярова. - Социально-педагогическая работа. - 373 с.
31. Ковалев, С. В. Психология современной семьи / С. В. Ковалев. - М., 2013. - 331 с.
32. Ковалевич, Н. В. Первые шаги семейной жизни: крушение надежд или гармония и счастье / Н. В. Ковалевич. - Планета семья, 2013. - 230 с.
33. Коряковцева, О. А. Комплексная поддержка молодой семьи / О. А. Коряковцева, М. И. Рожков. - М.: Владос, 2020. - 204 с.
34. Калайтан, Н. Л. Структурні особливості соціального та емоційного інтелекту студентів першого курсу вищого технічного навчального закладу / Н. Л. Калайтан. - Вісн. Харків нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Психологія, 2012. – 204 с.
35. Методи соціальної психології / В. Б. Шапар, В. О. Копилов, Ю. І. Кисіль та ін. – Харків : ХАІ, 2002. – 76 с.
36. Настроение : психол. словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2004. – С. 214.
37. Научитель, О. Д. Соціально-психологічний тренінг / О. Д. Научитель, Ю. І. Гулий / Активне соціально-психологічне навчання – Харків : ХАІ, 2011. – 41 с.
38. Смирнов, Б. А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях / Б. А. Смирнов, Е. В. Долгополова. – Харків : Гуманитарный центр, 2007. – 276 с.
39. Современная психология : справ. руководство / под. ред. В. Н. Дружинина. – М. : ИНФРАМ, 1999. – 688 с.
40. Тиньков, О. М. Інженерна психологія / О. М. Тиньков. – Харків : ХАІ, 2011. – 72 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бланк онлайн-опитувальника

1. Вкажіть Ваш вік

2. Вкажіть Вашу підлогу

- Чоловічий
- Жіночий

3. Вкажіть рівень Вашої освіти

- неповне середнє
- середня
- середнє професійне
- неповна вища (навчаюся зараз)
- вища
- два і більше вищих

4. Чи знаходитеся Ви на даний момент у відносинах?

- Так
- Ні

Якщо так»

4.1. Скажіть, як довго вони продовжуються?

Якщо ні»

4.2. Скажіть, як довго вони тривали?

5. Ви згадуєте про колишні стосунки...

- Дуже часто
- Часто
- Іноді

- Рідко
- Дуже рідко

6.Що для Вас означає бути у стосунках?

7.Оцініть поняття «відносини» щодо запропонованих пар протилежних якостей. Виберіть відповідну цифру залежно від рівня якості.

	-3	-2	-1	0	1	2	3	
порожній	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	повний
глибокий	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	поверхневий
корисний	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	шкідливий
щасливий	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	нешасний
теплий	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	холодний
приємний	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	неприємний
справедливий	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	несправедливий
поважний	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	зневажливий
наганий	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	справжній
напружений	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	розслаблений
близькість	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	відстороненість
порожнеча	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	наповненість
сене	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	безглуздість
активність	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	пасивність
любов	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ненависть
ніжність	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	пристрасть
задоволення	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	огида
довіра	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	підозра
увага	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	байдужість
створіння	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	руйнування
користь	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	шкода
почати	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	закінчити
поважати	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	нехтувати
діяти	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	не діяти
створювати	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	руйнувати
напружувати	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	розслабляти
ігнорувати	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	враховувати

8.Ви колись стикалися з домашнім насильством? (Можливо кілька варіантів)

- Ні, знаю лише з новин
- Так, було/є в сім'ї/стосунках у моїх знайомих
- Так, було/є у родині у мого хлопця/дівчини

- Так, було/є в моїй батьківській сім'ї між батьками
- Так, було/є в моїй батьківській сім'ї по відношенню до мене
- Так, було/є в моїх стосунках

9. Як Ви могли б описати Ваш негативний досвід відносин?

10. Опишіть свого партнера у тих відносинах. Яка вона людина?

11. Розкажіть, як на вас вплинув цей досвід? Що він для Вас означає?

12. Чи приніс цей досвід будь-яку користь у ваше життя? Якщо так, то яку?

13. Якби ця лінія була тимчасовою лінією Вашого життя, то де Ви б відзначили той досвід на ній?

14. Якби ця лінія була тимчасовою лінією Вашого життя, то де Ви б відзначили себе на даний момент?

15. Чи були ситуації, коли Ви хотіли піти, але не робили цього? Що вас утримувало?

16. Розкажіть, як закінчилися ті відносини? Хто був ініціатором розлучення, якщо можна виділити цю роль? (Не завжди можна точно про це сказати)

17. Чи є щось, що Ви не сказали чи не зробили тоді? Якщо так, то що б Ви хотіли сказати чи зробити?

18. Коли Ви згадуєте про той досвід, який Ви відчуваєте?

19. Чи шкодуєте Ви про те, що розлучилися?

- Так
- Ні

20. Як Ви вважаєте, чи можна було запобігти розлученню? Яким чином?

21. Оцініть, наскільки зручно Вам було проходити це дослідження?

- Абсолютно комфортно
- Середньо
- Абсолютно не комфортно

Якщо відповідь «Середньо»

Скажіть, із чим це могло бути пов'язане? Можливо, конкретні запитання викликали почуття дискомфорту?

Якщо відповідь «Абсолютно не комфортно»

Скажіть, із чим це могло бути пов'язане?

22. Як Ви почуваетесь зараз?

- чудово
- добре
- нормально
- пригнічено

Напівструктуроване феноменологічне інтерв'ю

Сьогодні ми хотіли б обговорити досвід стосунків, де мало місце домашнє насильство (аб'юз). Аб'юзом вважається будь-яка поведінка, де метою є підпорядкування та придушення волі іншої людини. Аб'юз може виявлятися у відносинах по-різному: не завжди йдеться про фізичне насильство, це може бути психологічне, економічне, сексуальне насильство. Беручи участь у дослідженні, Ви допомагаєте людям, які переживають або пережили досвід домашнього насильства. Однак, згадувати про той досвід може бути нелегко і болісно, тому будь-якої миті Ви можете зупинитися, можете не відповідати на якісь питання. Ми повинні попередити Вас, що робитиметься запис на диктофон, щоб надалі перевести слова в текст. Чи готові Ви поговорити про це?

Будь ласка, згадайте цей досвід та розкажіть про нього. Ви можете вибрати певну ситуацію або говорити в цілому про цей досвід.

1. Який образ партнера у Вас був до першого випадку насильства, чи змінився він після цього і як? Чи змінювався він далі і якщо змінювався, то як?

2. Як Ви інтерпретували його поведінку вперше, чому він так робить? Ви пояснювали собі його поведінку згодом?

3. Який образ у Вас був до початку відносин з цим партнером? Змінився з часом і якщо так, то яким він став, опишіть, будь ласка?

4. Які думки щодо себе з'являлися у Вас після випадків насильства?

5. Які почуття ви відчували до партнера на початку ваших стосунків (?), після першого випадку насильства (?), і потім, якщо насильство повторювалося? Які почуття ви відчували до партнера, у ситуаціях, коли він не застосовував насильство?

6. Які почуття ви відчували стосовно себе після ситуацій, у яких партнер застосовував до вас насильство? Чи змінювалися ці почуття з часом і якщо змінювалися те, як?

7. А зараз, які почуття у Вас виникають при згадці про ці стосунки?

8. Як ви реагували, коли партнер застосовував до вас насильство? Чи змінювалися згодом Ваші стратегії поведінки у цих ситуаціях? Як Ви зараз оцінюєте ці стратегії поведінки? Яка стратегія поведінки у цих ситуаціях здається Вам вірною зараз? Як Ви думаєте, що допомогло Вам вціліти у тих відносинах?

9. Що для Вас означали ці стосунки або сам партнер, коли Ви знаходилися в них? Про що ця історія для Вас зараз? Як ви ставитеся до того, що це сталося з вами?

10. Що ви зробили з цією сторінкою вашого життя? Що б Ви сказали тим людям, які зараз живуть із аб'юзерами?